

Pohjoissaamen adpositiot *ala* ja *alde* sekä niiden konsonanttialkuiset variantit *nala* ja *nalde*

Laura Leiskari
Maisterintutkielma
Suomalais-ugrilainen kielentutkimus
Humanistinen tiedekunta
Helsingin yliopisto
Marraskuu 2020

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Humanistinen tiedekunta		Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme Suomen kielen ja suomalais-ugrilaisien kielten ja kulttuurien maisteriohjelma	
Opintosuunta – Studieriktning – Study Track Suomalais-ugrilainen kielen tutkimus			
Tekijä – Författare – Author Laura Leiskari			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Pohjoissaamen adpositiot <i>ala</i> ja <i>alde</i> sekä niiden konsonanttialkuiset variantit <i>nala</i> ja <i>nalde</i>			
Työn laji – Arbetets art – Level Maisterintutkielma	Aika – Datum – Month and year Marraskuu 2020	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 44 + 2	
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Käsittelen tutkielmassani pohjoissaamen spatiaalisia adpositioita <i>ala</i> 'päälle; ylle (vaatteesta)' ja <i>alde</i> 'päällä, päältä; yllä, yltä (vaatteesta)' sekä niiden konsonanttialkuisia variantteja <i>nala</i> ja <i>nalde</i>. Spatiaalisilla adpositioilla kuvataan asioiden tilallisia suhteita toisiinsa; tutkimani adpositiot kuvaavat jonkin asian asettumista toisen yläpuolelle.</p> <p>Tutkimani adpositiot ovat vanhoja omaperäisiä sanoja, jotka voidaan palauttaa aina uralilaiseen kantakieleen asti. Poiketen muista uralilaisista kielistä pohjoissaamassa käytetään sekä vokaali- että konsonanttialkuista varianttia rinnakkain. Tästä syystä tavoitteenani on tutkia, onko varianttien käytössä eroja. Vertailen keskenään sekä vokaali- ja konsonanttialkuisia variantteja että tulosijaista adpositiota (<i>n</i>)<i>ala</i> ja olo- tai erosijaisuutta ilmaisevaa adpositiota (<i>n</i>)<i>alde</i>. Toiseksi tarkastelen adpositioita yhdessä kahden liikeverbin – <i>mannat</i> 'mennä' ja <i>boahit</i> 'tulla' – kanssa, ja pyrin vastaamaan, saako adpositio aina määrämuotoisen täydennyksen genetiivi-akkusatiivissa ja mitä mahdollisia poikkeuksia tähän on. Kolmanneksi tutkin, voiko (<i>n</i>)<i>ala</i> ja (<i>n</i>)<i>alde</i> esiintyä myös adverbina liikeverbien yhteydessä.</p> <p>Tutkimuksen aineisto on koostettu SIKORista (Saami International KORpus). SIKORin kohdan ”Newspapers” alle on koostettu korpukset neljästä uutislehdestä, joissa on yhteensä 15,13 miljoonaa sanetta. Korpuksista on haettu tuloksia hyödyntäen useampia SIKORin tarjoamia hakutyyppisiä riippuen tutkittavasta näkökulmasta.</p> <p>Hyödynnän tutkielmassani sekä kvantitatiivisen että kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmiä. Kvantitatiivisen tutkimuksen määrä on lisääntynyt kielitieteessä viime aikoina, joten koen sen ajankohtaiseksi menetelmäksi. Lisäksi sen avulla on mahdollista käsitellä laajaa aineistoa, joka on tämän tutkielman pohjana. Kvalitatiivinen tutkimus sen sijaan antaa mahdollisuuden syventyä aineistoon tarkemmin, ja hyödynnän sitä tarkastellessani adpositioita yhdessä liikeverbien kanssa.</p> <p>Tutkielmani perusteella adpositioista (<i>n</i>)<i>ala</i> ja (<i>n</i>)<i>alde</i> voidaan sanoa, että kaikki variantit ovat pohjoissaamassa aktiivisessa käytössä, mutta odotuksenmukaisesti vokaalialkuiset variantit ovat yleisempiä. Aineistona pohjalta voidaan myös sanoa, että sekä tulo- että olo- tai erosijaiset adpositiot ovat lähes yhtä aktiivisessa käytössä. Tutkimani adpositiot ovat myös monipuolisessa käytössä, sillä aineistosta on löydettävissä esimerkkejä sekä kirjaimellisesta asian asettumisesta toisen yläpuolelle että kiteytyneempiä esimerkkejä, jotka eivät kuvaa kirjaimellisesti jonkin yläpuolelle asettumista.</p> <p>Lisäksi tutkielmassa selviää, että suurimmaksi osaksi adposition täydennys on määrämuotoinen, mutta tähän on olemassa myös poikkeuksia. Tutkielman perusteella selviää myös, että joissain tapauksissa tulosijainen (<i>n</i>)<i>ala</i> voi esiintyä adverbina, ja näissä tapauksissa se toimii lauseessa verbin adverbialina.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords pohjoissaame, adpositio, adverbi, suomalais-ugrilaiset kielet, kvantitatiivinen tutkimus, kvalitatiivinen tutkimus			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited E-thesis			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Sisällysluettelo

1 Johdanto.....	1
1.1 Sanojen etymologiaa ja levikkiä uralilaisissa kielissä.....	2
1.2 Adpositio ja spatiaalinen adpositio.....	4
1.3 Tutkimuksen aihe ja tavoitteet.....	7
2 Menetelmät.....	8
3 Aineisto.....	12
3.1 Aineiston rajaus.....	13
3.2 Aineistonkeruun menetelmät.....	13
3.2.1 Adpositioiden (n)ala ja (n)alde haku irrallisena lauseyhteydestä.....	14
3.2.2 Adpositioiden (n)ala ja (n)alde haku yhdessä liikeverbien kanssa.....	17
3.2.3 Adverbien (n)ala ja (n)alde haku yhdessä liikeverbien kanssa.....	21
4. (N)ala ja (n)alde irrallisena lauseyhteydestä.....	23
5 (N)ala ja (n)alde postpositiona lauseyhteydessä.....	26
5.1 Tulosijainen postpositio.....	28
5.1.1 <i>Boahtit/mannat</i> + <i>ala</i> postpositiona.....	28
5.1.2 <i>Boahtit/mannat</i> + <i>nala</i> postpositiona.....	30
5.2 Olo- tai erosijainen postpositio.....	31
5.2.1 <i>Boahtit/mannat</i> + <i>alde</i> postpositiona.....	31
5.2.2 <i>Boahtit/mannat</i> + <i>nalde</i> postpositiona.....	32
5.3 Erityistyytit.....	35
6 (N)ala ja (n)alde adverbina lauseyhteydessä.....	36
7 Johtopäätökset.....	39
Aineisto.....	42
Lähteet.....	42
Liite 1: Glossauksessa käytetyt lyhenteet.....	45

1 Johdanto

Tarkastelen tässä tutkimuksessa pohjoissaamen spatiaalisia adpositioita *ala* 'päälle; ylle (vaatteesta)' ja *alde* 'päällä, päältä; yllä, yltä (vaatteesta)' sekä niiden konsonanttialkuisia variantteja *nala* 'päälle; ylle (vaatteesta)' ja *nalde* 'päällä, päältä; yllä, yltä (vaatteesta)'.

Olen valinnut edellä mainitut adpositiot tutkimukseni aiheeksi siitä syystä, että kyseiset adpositiot ovat vanhoja omaperäisiä uralilaisia sanoja. Pohjoissaamen (*n*)*ala* – sekä myös muut sanueeseen eli sanaperheeseen kuuluvat sanat, kuten (*n*)*alde* – on tullut kieleen usean kantakielivaiheen kautta. Ne voidaan palauttaa aina kantauraliin asti, kuten Korhonen (1981: 131) esittää; hän ehdottaa suomalais-ugrilaisen kantakielen muodoksi *vüle. Alaluvussa 1.1 syvennyn tarkemmin adpositioiden (*n*)*ala* ja (*n*)*alde* etymologiaan sekä levikkiin uralilaisten kielten parissa.

Adpositiot ovat joko vajaaparadigmaisia tai taipumattomia sanoja. Niillä on määräsijainen täydennys, ja adpositiot yhdessä täydennyksensä eli komplementtinsa kanssa ilmaisevat jonkin asian tai olion suhdetta toiseen entiteettiin. Adpositioiden kuvaamat suhteet voivat olla esimerkiksi temporaalisia, lokatiivisia, kausaalisia, additiivisia tai jotenkin muuten olioita tai asioita suhteuttavia. Adpositiot voivat olla esimerkiksi pre- tai postpositioita: ennen täydennystä esiintyvä adpositio on prepositio ja täydennyksensä perässä oleva adpositio on postpositio. (VISK §687.)

Tutkimani adpositiot (*n*)*ala* ja (*n*)*alde* ilmaisevat spatiaalisia suhteita monien muiden adpositioiden tavoin. Spatiaalisilla suhteilla tarkoitetaan tilaa tai paikkaa kuvaavia adpositioita. Tutkimani adpositiot ilmaisevat jonkin asian yläpuolelle menemistä, siellä olemista ja sieltä pois tulemistä. Palaan alaluvussa 1.2 selittämään tarkemmin spatiaalisia adpositioita sekä tutkimukseni kohteena olevien adpositioiden asemaa spatiaalisten adpositioiden kokonaisuudessa.

1.1 Sanojen etymologiaa ja levikkiä uralilaisissa kielissä

Suomalais-ugrialaisten kielten jakautumisesta on tutkijoiden keskuudessa ollut eri näkemyksiä; joissain esityksissä kantakielivaiheita katsotaan olleen huomattavasti vähemmän kuin toisissa. Pohjaan tutkimukseni kuitenkin näkemykseen, jonka mukaan kantakielivaiheita on rekonstruoitavissa useita, ja äännevaihtelut selittyvät pitkälti eri kantakielivaiheissa tapahtuneiden äänne muutosten avulla (ks. Kulonen 2002: 108). Kantaauraliin palautettavien sanojen täytyy löytyä vähintään yhdestä suomalais-ugrilaiseen ja vähintään yhdestä samojedikielestä. Tällaisia sanoja on vain hieman päälle 200, ja näihin katsotaan olennaisesti lukeutuvan muiden muassa keskeiset lokaaliset suhdekäsitteet, joihin esimerkiksi suomen kielen *ylä* (*yllä*) kuuluu. (Kulonen 1996: 13–15.)

Suomen kielessä nykyinen labiaalivokaali sanan *ylä-* (*yli-*) – kuten myös *odottaa* ja *uusiksi* – alussa lienee vastine alkuperäiselle yhtymälle *v + vokaali (Hakulinen 1979: 40). Sammallahti (2002: 160) esittää, että itämerensuomalaisia kieliä ja saamelaiskieliä yhdistää piirteet, jotka erottavat ne kaikista muista uralilaisista kielistä, ja siten on perusteltua palauttaa niille yhteinen suomalais-saamelainen kantakielivaihe. Sammallahti (1998: 226) ehdottaa suomalais-saamelaisen kantakielen vaiheen rekonstruktioksi **ülä-* tai **üli-*, jota kautta suomen nykykieleen on tullut vartalo *ylä-* tai *yli-*. Pohjoissaameen nykyinen sanamuoto on tullut suomalais-saamelaisesta kantakielestä kantasaamen vaiheiden kautta (ks. esim. Korhonen, 1981; Kulonen 2002: 108). Kantasaamessa katsotaan olleen vähintään kaksi vaihetta: varhais- ja myöhäiskantasaame. Kantasaamen vaiheiden kehityksen myötä varhaiskantasuomen **i-* ja **ü-*vokaaleja vastaa saamelaiskielissä *a*-vokaali. (Saamelaiskulttuurin ensyklopedia.) Tämä vokaalien kehitys aina kantaauralista pohjoissaameen saakka selittää nykyisen muodon *ala* tai *alde*.

Pohjoissaamen perussanajärjestys on SVO eli subjekti, verbi, objekti. Tämä poikkeaa useista suomalais-ugrilaisista kielistä, sillä monet ovat säilyttäneet suomalais-ugrilaiseen kantakieleen palautuvan sanajärjestyksen SOV. Pohjoissaamessa ja itämerensuomalaisissa kielissä sen sijaan sanajärjestys on muuttunut mahdollisesti kielikontaktien takia. (ks. Korhonen 1981: 342; Grünthal 2003: 36.) Fernandez-Vest (1997: 83–84) huomauttaa, että pohjoissaamessa sanajärjestys on kuitenkin melko vapaa, ja syntaktiset funktiot merkitään enemmän sijataivutuksella kuin sanajärjestyksellä.

Pohjoissaamen järjestelmä tutkimuksen kohteena olevien adpositioiden kohdalla on hieman kummallinen; siellä vallitsee erikoislaatuinen dikotomia eli kahtiajako, jossa toisaalta adpositioista esiintyy odotuksenmukainen vokaalialkuinen variantti (*ala/alde*), mutta toisaalta samanaikaisesti myös konsonanttialkuinen variantti (*nala/nalde*).

Konsonanttialkuinen variantti tutkimistani adpositioista ei ole uralilaisissa kielissä ennenkuulumaton. Esimerkiksi vatjassa on vastaava konsonanttialkuinen adpositio: *nal/la* 'päällä' (Adler 2000: 21). Vatjan vastaava adpositio vastaa siis pohjoissaamen adpositioita (*n*)*alde*. Lisäksi konsonanttialkuista varianttia löytyy muistakin saamelaiskielistä, kuten piitimensaamesta. Piitimensaamen kielestä löytyy sekä tulosijainen *nala* 'päälle' että olo- tai erosijaa kuvaava *nanne* ~ *nan* 'päällä/päältä'. (Wilbur 2014: 188.) Konsonanttialkuisen variantin sananalkuista *n*-kirjainta on selitetty sandhi-ilmiöllä, joka on tapahtunut sekundaaristi genetiivimuotoisen sanan ja vokaalialkuisen postposition rajalla (Bartens 1978: 61). Sandhi-ilmiöksi eli rajageminaatioksi kutsutaan sitä ainesta, joka on jäänyt jäljelle muihin asemiin, kun konsonantti on kadonnut tauon etisestä asemasta (VISK §34).

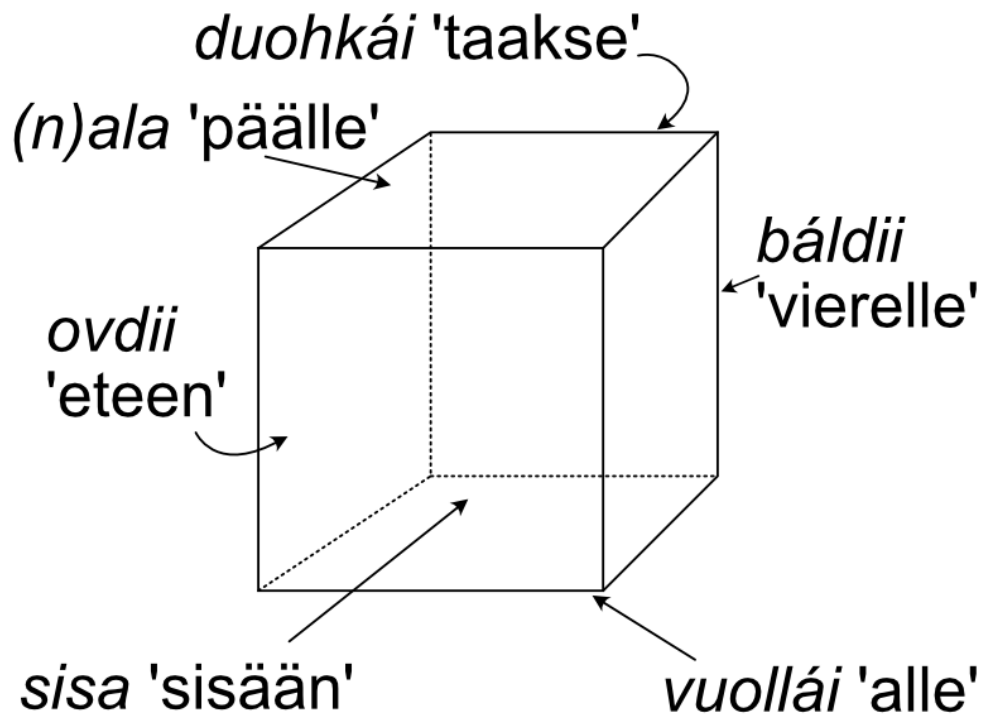
Lähisukukielten lisäksi konsonanttialkuista adpositiota löytyy uralilaisista kielistä kauempaakin; aina samojedikielistä asti. Samojedikielet on perinteisesti laskettu toiseksi uralilaisten kielten päähaaraksi suomalais-ugrilaisten haaran lisäksi. Toisin sanoen kantaurali on jakautunut suomalais-ugrilaisiin sekä samojedikieliin, ja täten samojedikielet ovat kaukaisimpia sukulaiskieliä muille uralilaiskielille. (Janhunen 1998.) Konsonanttialkuista varianttia löytyy samojedikielistä esimerkiksi jurakin eli nenetsin kielestä (*nīne* 'päällä'; *nida* 'päältä'), taugin eli nganasanin kielestä (*ni* 'päälle') sekä kamassin kielestä (*nigində* 'ylhäällä; ylös, päälle'). (SSA3: 490.)

Pohjoissaame on kuitenkin siitä mielenkiintoinen, että sekä vokaalialkuista että konsonanttialkuista varianttia käytetään kielessä rinnakkain. Tästä syystä olen valinnut tutkimukseni aiheeksi kyseiset adpositiot, ja niistä sekä vokaalialkuiset että konsonanttialkuiset variantit. Tavoitteenani onkin tutkia, käytetäänkö molempia variantteja yhtä paljon ja samankaltaisissa yhteyksissä vai onko niiden käytöissä eroja. Palaan tutkimukseni tavoitteisiin ja tutkimuskysymyksiini tarkemmin alaluvussa 1.3.

1.2 Adpositio ja spatiaalinen adpositio

Adpositiot ovat kieliopillisia sanoja, jotka komplementtinsa – yleensä verbi, substantiivi tai adjektiivi – kanssa muodostavat adpositiolausekkeen. Komplementin edellä olevaa adpositiota kutsutaan prepositioksi, ja komplementtinsa jäljessä esiintyvää adpositiota postpositioksi. (Hagège 2010: 8). Lisäksi jotkin adpositiot voivat esiintyä molemmissa positioissa. Hagège (2010: 114) kutsuu tällaisia adpositioita ambipositioiksi. Kaikissa uralilaisissa kielissä on postpositioita (Korhonen 1981: 342). Pohjoissaamassa on prepositioita, postpositioita sekä ambipositioita. Nielsen (1979: 61) kuitenkin huomauttaa, että suurin osa pohjoissaamen adpositioista on postpositioita. Postpositioiden yleisyys selittyy ainakin osittain verbiloppuiseen sanajärjestykseen liittyvällä säännöllä, joka palautuu aina uralilaiseen kantakieleen asti. Tämän säännön mukaan määrite tulee ennen pääsanaa eli tässä tapauksessa adpositio esiintyy komplementtinsa jälkeen, ja on siten postpositio. (Korhonen 1981: 342.)

Spatiaaliset adpositiot ovat adpositioiden alaryhmä, jotka kuvaavat tilaa tai paikkaa ilmaisevia adpositioita. Adpositiot *(n)ala* ja *(n)alde* asettuvat osaksi suurempaa spatiaalista järjestelmää, joilla kuvataan asioiden tilallisia suhteita toisiinsa. Pohjoissaamen järjestelmässä tutkimani adpositiot ilmaisevat spatiaalisuudeltaan jonkin asian asettumista toisen entiteetin yläpuolelle. Pohjoissaamen muita spatiaalisia adpositioita ovat esimerkiksi *vuollái* 'alle', *báldii* 'viereen, vierelle' ja *duohkái* 'taakse'. Pohjoissaamassa näitä kaikkia ilmaistaan adpositioilla. (Valijärvi & Kahn 2017: 213–214.) Kuvassa 1 esitellään eri tulosijaisten adpositioiden asettumista spatiaalisten adpositioiden kenttään.

Kuva 1. Spatiaalisten tulosijaisten adpositioiden kenttä.

Spatiaalisia suhteita kuvaavat adpositiot voivat saada pohjoissaamessa kolme eri muotoa:

- (c) muoto, joka ilmaisee liikettä johonkin paikkaan
- (d) muoto, joka ilmaisee jossakin paikassa olemista tai jostakin paikasta tulemistä
- (e) muoto, joka ilmaisee liikkumista jotakin pitkin

(N)ala on kohtaa (a) vastaava muoto, ja *(n)alde* vastaa kohtaa (b). Tämän kyseisen adposition kohdalla sarjasta puuttuu kohtaa (c) vastaava muoto kokonaan. (Nickel & Sammallahti 2011: 168.) Seuraavat esimerkit kuvaavat tutkimieni adpositioiden eri muotoja, siten, että esimerkki (1) vastaa kohdan (a) esittämää muotoa ja esimerkki (2) on kohtaa (b) vastaava.

(1) Ále fal mana
 V.NEG.IMPRT.2SG vain mennä.IMPRT.2SG
 jieŋa ala akto.
 jää.SG.GEN/ACC päälle yksin.
 'Älä vain mene jään päälle yksin.'

(2) Bearjadaga ledje golbma
 Perjantai.SG.GEN/ACC olla.IND.PRT.3PL kolme.SG.NOM
 dovddus joavkku Čakčafestivála
 tunnettu ryhmä. SG.GEN/ACC syysfestivaali.SG.GEN/ACC
 lávdde nalde.
 lava.SG.GEN/ACC päällä.
 'Perjantaina kolme tunnettua ryhmää oli Syysfestivaalien lavalla.'

Esimerkissä (1) adpositiolauseke on [*jieŋa ala*] 'jään päälle ~ jäälle'. Se kuvastaa muodon (a) mukaisesti liikettä jään päälle eli sitä kohti. Esimerkkilauseessa (2) sen sijaan adpositiolauseke [*lávdde nalde*] 'lavan päällä ~ lavalla' kuvastaa muodon (b) mukaista paikassa olemista; tässä tapauksessa siis lavan päällä eli lavalla olemista. Nämä esimerkit kuvastavat hyvin kyseisten spatiaalisten adpositioiden tyypillistä käyttötapaa, sillä molemmissa ollaan jossakin tilassa, ja ne kuvaavat jonkin asian spatiaalista suhdetta toiseen.

1.3 Tutkimuksen aihe ja tavoitteet

Tutkimukseni tavoitteena on tarkastella adpositiota (*n)ala* ja (*n)alde*, ja vertailla niitä sekä keskenään että niiden yhteyttä adpositioita ympäröivään lauseeseen. Lähestyn aihettani kahdesta eri näkökulmasta: sekä kvantitatiivisesta, jossa tarkastelen adpositioita ilman lauseyhteyttä, että kvalitatiivisesta, jossa tarkastelen adpositioiden esiintymistä lauseyhteydessä ja niiden asemaa lauseessa.

Pyrin työssäni vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

1. Millainen on vokaalialkuisen ja konsonanttialkuisen variantin frekvenssi?
2. Mikä on (*n)ala* ja (*n)alde* välinen suhde; millä frekvenssillä tulosijaiset ja olo- tai erosijaiset adpositiot esiintyvät aineistossa?
3. Onko adposition täydennys aina odotuksenmukaisesti genetiivi-akkusatiivimuotoinen vai löytyykö aineistosta muissa sijamuodoissa olevia täydennyksiä?

Kolmanteen tutkimuskysymykseeni liittyen pyrin selvittämään myös sitä, millä tavoin tutkimani adpositiot esiintyvät verbien yhteydessä. Tässä tutkimuksessa rajaan tarkastelun koskemaan adpositioiden esiintymistä yhdessä liikeverbien *mannat* 'mennä' ja *boahtit* 'tulla' kanssa. Kyseisten verbien yhteydessä pyrin vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

4. Kuinka usein tutkimani adpositiot liittyvät kyseisiin verbeihin?
5. Esiintyykö (*n)ala*/*(n)alde* verbien yhteydessä myös adverbina?

Lähden tutkimuksessani liikkeelle siitä hypoteesista, että vokaalialkuiset variantit ovat pohjoissaamessa yleisempiä kuin niiden vastaavat konsonanttialkuiset variantit. Lisäksi lähtökohtaisena oletuksena on, että kyseiset adpositiot voivat liittyä verbeihin, ja että useimmiten silloin kyseessä on jokin liikettä kuvaava verbi. Lähtökohtaisesti oletan myös, että valitsemillani verbien rajauksilla on vaikutuksia tuloksiin; liikeverbit *mannat* 'mennä' ja *boahtit* 'tulla' kuvaavat tyypillisesti liikettä johonkin suuntaan tai jostain suunnasta. Tämän pohjalta hypoteesini on, että liikeverbien yhteydessä esiintyy yleisemmin tulo- tai erosijaiseksi suomentuva variantti, harvemmin olosijaa kuvaava muoto.

Oletuksenani on myös, että yleensä verbiin liittyessä *(n)ala/(n)alde* esiintyvät adpositioina, mutta hypoteesini on, että ne voivat esiintyä myös adverbina joissain tapauksissa. Tämän oletuksen perustan Nickelin ja Sammallahden (2011: 168) huomautukseen siitä, että monet pohjoissaamen adpositiot voivat esiintyä myös adverbeina. Tästä syystä haluan tutkimuksessani tarkastella myös *(n)ala* ja *(n)alde* asemaa lauseessa laajemmin, ja sitä, onko niiden käyttö adverbina kuinka yleistä.

Nickel ja Sammallahti (2011: 169) mainitsevat myös, että adpositiot esiintyvät lauseessa useimmiten adverbiaalinen asemassa, ja harvemmin attribuuttina. Adpositiolauseke saattaa siis toimia lauseessa verbin tai koko lauseen määritteenä (tai täydennyksenä). Pysin tutkimuksessani tarkastelemaan myös sitä, toimiiko *(n)ala* ja *(n)alde* lauseessa yleensä adverbiaalinen, ja onko kyseessä silloin verbin vai koko lauseen määrite.

2 Menetelmät

Lähestyn tutkimusaiheittani sekä kvantitatiivisesta että kvalitatiivisesta näkökulmasta, kuten jo luvussa 1.2 on todettu. Ensinnäkin kvantitatiivinen lähestymistapa palvelee tavoitteitani, sillä se antaa mahdollisuuden vertailla suurta määrää hakutuloksia keskenään. Lisäksi koen, että kvantitatiivinen tutkimus on ajankohtaista, sillä kyseistä menetelmää on ruvettu hyödyntämään aiempaa enemmän kielitieteessä. Esimerkiksi Janda (2013: 1) huomauttaa, että viime vuosina kvantitatiivisen tutkimuksen määrä on lisääntynyt huomattavasti. Esittelen seuraavaksi tarkemmin kvantitatiivista metodologiaa.

Kvantitatiivisen tutkimuksen yksi lähtökohta on frekvenssien eli esiintymistiheyksien määrittäminen. Absoluuttisen esiintymistiheyden lisäksi kvantitatiivista tutkimusta tehdessä käytetään suhteellista esiintymistiheyttä. (Těšitelová 1992: 47-48.)

Absoluuttinen esiintymistiheys kertoo hakutulosten tarkan lukumäärän aineistossa. Suhteellinen esiintymistiheys puolestaan kuvastaa hakutulosten osuutta kaikista hakutuloksista eli otannasta. Teen analyysini suhteellisen esiintymistiheyden pohjalta vähentääkseni tulosten vääristymisiä

mahdollisimman paljon, ja lisäksi koen suhteellisten esiintymistiheyksien helpottavan erojen hahmottamista frekvensseissä. Aion tässä tutkielmassa määritellä tutkimilleni aineistoille absoluuttisen esiintymistiheyden pohjalta suhteellisen esiintymistiheyden Těšitelovaa (1992: 48) mukailleen.

Suhteellisia esiintymistiheyksiä laskettaessa verrattavien esiintymien absoluuttiset esiintymistiheydet lasketaan yhteen, jota kutsun nimityksellä otanta. Tutkittava absoluuttinen esiintymistiheys jaetaan otannalla ja näin saadaan tulokseksi suhteellinen esiintymistiheys, joka ilmoitetaan desimaalilukuna. Esimerkiksi aineistossani *ala* absoluuttinen esiintymistiheys on 3185, ja kaikkien esiintymien yhteismäärä eli otanta on 9056. Tällöin *ala* suhteellinen esiintymistiheys saadaan selville seuraavalla laskutoimituksella: $3185 / 9056 = 0,35170... \approx 0,352$. Olen tätä tutkimusta varten päättänyt pyöristää laskutoimitusten tulokset kolmen desimaalin tarkkuudella, jolloin niistä voidaan muodostaa prosenttilukuja kertomalla tulokset sadalla ($0,352 * 100 = 35,2\%$). Käytän myöhemmin prosenttilukuja aineistoa analysoidessani hahmottamisen edistämisen vuoksi. Alla oleva taulukko 1 kuvastaa adpositioiden (*n*)*ala* ja (*n*)*alde* esiintymistiheyksiä tutkittaessa niitä irrallisena lauseyhteydestä. Taulukkoon 1 on kerätty kaikkien tapausten absoluuttiset frekvenssit, suhteelliset frekvenssit, sekä jälkimmäiset prosentteina.

	Absoluuttinen esiintymistiheys	Suhteellinen esiintymistiheys	Suhteellinen esiintymistiheys prosentteina
<i>Ala</i>	3185	0,352	35,2%
<i>Nala</i>	714	0,079	7,9%
<i>Alde</i>	4249	0,469	46,9%
<i>Nalde</i>	908	0,100	10,0%
Yhteensä	9056	1,000	100%

Taulukko 1. Adpositioiden esiintymistiheydet aineistossa.

Yllä olevassa taulukossa 1. näkyy kaikkien tutkimieni adpositioiden suhteelliset esiintymistiheydet erikseen. Luvussa 3 esittelen tarkemmin hakukeinoja, joiden avulla taulukossa esiintyvät tulokset on saatu. Seuraavat esimerkit on poimittu satunnaisella otannalla aineistosta siten, että jokaisesta adpositiosta on otettu yksi esimerkkilause.

- (3) Nohkken   stohpui   suffá   ala.
Nukahtaa.IND.PRT.1SG   tupa.SG.ILL   sohva.SG.GEN/ACC   päälle
'Nukahdin tupaan sohvalle.'
- (4) Ollu   olbmot   leat
Paljon   ihminen.PL.NOM   olla.IND.PRS.3PL
ollen   Hálldi   nala.
ehtii.PRF.PRC   Halti.SG.GEN/ACC   päälle.
'Monet ihmiset ovat ehtineet Haltin päälle.'
- (5) Stohpu   lea   čoru   alde.
Tupa.SG.NOM   olla.IND.PRS.3PL   harjanne.SG.GEN/ACC   päällä
'Tupa on harjanteen päällä'
- (6) Muhto   vuoitu   nalde   boahdá
Mutta   voitto.SG.GEN/ACC   päältä   tulla.IND.PRS.3PL
maiddái   Nordlys   joavku   doarrut
myöskin   Nordlys   ryhmä.SG.NOM   tapella.INF
'Mutta voitosta tulee myöskin Nordlys-joukkueen taistella.'

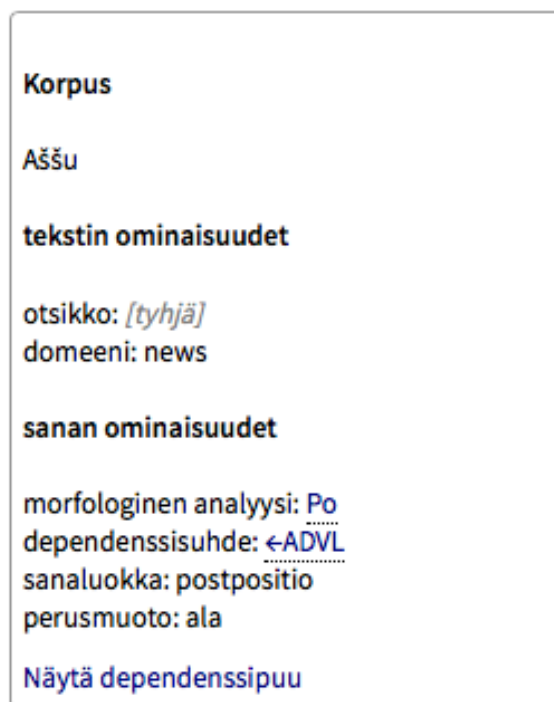
Edellä olevissa esimerkeissä (3–6) adpositiolauseke muodostuu aina adpositiosta, joka on lausekkeen pääsana sekä sen täydennyksestä, joka on adposition edellä genetiivi-akkusatiivissa. Täten kaikissa tapauksissa (*n*)*ala*/*(n)**alde* esiintyy postpositiona. Esimerkissä (3) *ala* ilmaisee spatiaalista suhdetta puhujan ja sohvan välillä. Esimerkkilauseissa (4) ja (5) taas on kyse spatiaalisesta suhteesta hieman kuvaannollisemmassa merkityksessä, sillä kyseisissä lauseissa adpositiot *nala/alde* viittaavat vuoren tai harjanteen päällä tai huipulla olemiseen. Sen sijaan esimerkkilause (6) poikkeaa näistä siten, että se ei ilmaise lauseessa spatiaalista suhdetta, vaan sen merkitys on kiteytynyt; sanatarkka käänös 'voiton päältä' suomentuu luontevasti 'voitosta'.

Näiden esimerkkien perusteella voidaan jo todeta, että vaikka tutkimieni adpositioiden ensisijainen merkitys on spatiaalinen, on sillä myös muita merkityksiä, kuten esimerkkilause (6) osoittaa. Palaan analysoimaan adpositioiden merkityksiä tarkemmin luvussa 5.

Koska aineistosta on nopeasti löydettävissä myös kiteytyneitä merkityksiä – jotka poikkeavat adpositioiden ensisijaisesta spatiaalisesta merkityksestä – tarkastelen tässä tutkimuksessa aineistoani kvantitatiivisen lähestymistavan lisäksi kvalitatiivisesta eli laadullisesta näkökulmasta. Olen päättänyt yhdistää lähestymistavat, sillä kvalitatiivinen tutkimus antaa mahdollisuuden tarkastella adpositioita laajemmin lauseyhteydessään. Täten tutkimukseni on mahdollisimman kattava, ja pystyn ottamaan kantaa adpositioiden (*n*)*ala* ja (*n*)*alde* asemaan lauseessa sen sijaan, että tarkastelisin vain adpositioiden esiintymistiheyksien suhteita toisiinsa.

3 Aineisto

Kerään aineistoni SIKORista (Saami International KORpus). Se koostuu yhteensä 12 korpuksesta, joihin on kerätty yhteensä 32,24 miljoonaa sanetta, jotka ovat annotoituja eli saneisiin on liitetty tietoja (esimerkiksi sanaluokat ja sijamuodot). Kuva 2 esittää adposition *ala* annotaatioita esimerkkilauseessa (3). Annotaatioista nähdään esimerkiksi, että lause esiintyy aineistossa Aššusanomalehdessä, ja että dependenssisuhde on *ADVL* eli adverbiaali.

Kuva 2. Adposition *ala* annotaatio.

Olen valinnut aineistoni kyseisestä korpuskokoelmasta, koska se antaa suhteellisen laajan aineiston. Valitsemieni rajausten kanssa tutkittaessa adpositioita irrallisena lauseyhteydestä aineisto koostuu yhteensä 9056 saneesta, ja tämän aineiston jakautuminen on nähtävissä taulukosta 1, joka löytyy luvusta 2. Alaluvussa 3.1 esittelen tarkemmin aineistoni rajausta sekä perustelen, miksi olen päättänyt rajata aineistoni sillä tavoin.

Laaja aineisto antaa mahdollisuuden lähestyä sitä kvantitatiivisesta näkökulmasta, jota olen esitellyt luvussa 2. Toisin sanoen aineiston laajuus mahdollistaa sen, että siitä voi tehdä joitain tilastollisia johtopäätöksiä. Lisäksi aineiston laajuus takaa sen, että tehdyt johtopäätökset ovat perusteltuja sekä uskottavia. Palaan luvussa 4 analysoimaan tarkemmin, mitä huomioita aineistosta nousee esille.

3.1 Aineiston rajaus

Rajaan tämän tutkimuksen koskemaan vain uutislehdistä koostettuja korpuksia, jotka löytyvät SIKORista kohdasta ”Newspapers”. SIKORIin on kerätty uutislehtiä neljä eri korpusta, joissa on kaikkiaan 15,13 miljoonaa sanetta. Kyseiset korpuksot tarjoavat ensinnäkin tarpeeksi laajan aineiston, jotta voin saada joitain vastauksia tutkimuskysymyksiini.

Toisekseen korpuksot ovat murretaustaltaan monimuotoisia ja antavat siten kiinnostavan lähtökohdan tutkimukselle. Murretaustan monimuotoisuuden vuoksi koen, että aineisto kuvastaa kattavasti pohjoissaamen kieltä sekä sen käyttöä nykypäivänä. Kaikki edellä mainitut syyt takaavat sen, että aineiston kvantitatiivisten tulosten voidaan olettaa kuvaavan kielenkäyttöä totuudenmukaisesti. Huomioitavaa on kuitenkin se, että aineisto koostuu uutisteksteistä eli kirjoitetusta kielestä, joka on yleensä kirjakieltä tai vähintäänkin huoliteltua yleiskieltä. Tutkimuksesta rajautuu ulkopuolelle siis puhutun kielen käyttö, ja keskittyminen on kirjoitetun kielen kuvaamisessa.

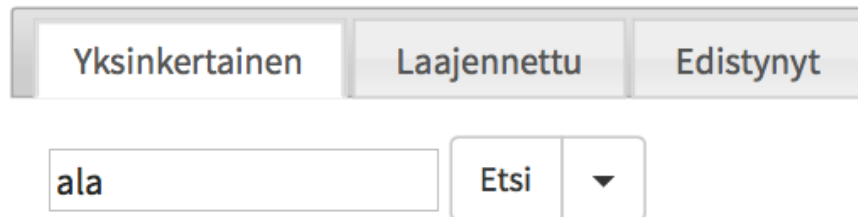
3.2 Aineistonkeruun menetelmät

Olen hakenut aineistoni käyttäen SIKORin eri hakutyyppejä. Olen hyödyntänyt kutakin tutkimuskymystäni varten parhaiten sopivaksi kokemaani hakutyyppiä. Käyttämäni hakutyypit ovat SIKORin yksinkertainen sekä edistynyt haku. Esittelen alaluvuissa 3.2.1–3.2.3 näitä hakutyyppejä, ja sitä, millaisia hakutuloksia kukin hakutyyppi milläkin rajauksilla tuottaa.

3.2.1 Adpositioiden (*n*)*ala* ja (*n*)*alde* haku irrallisena lauseyhteydestä

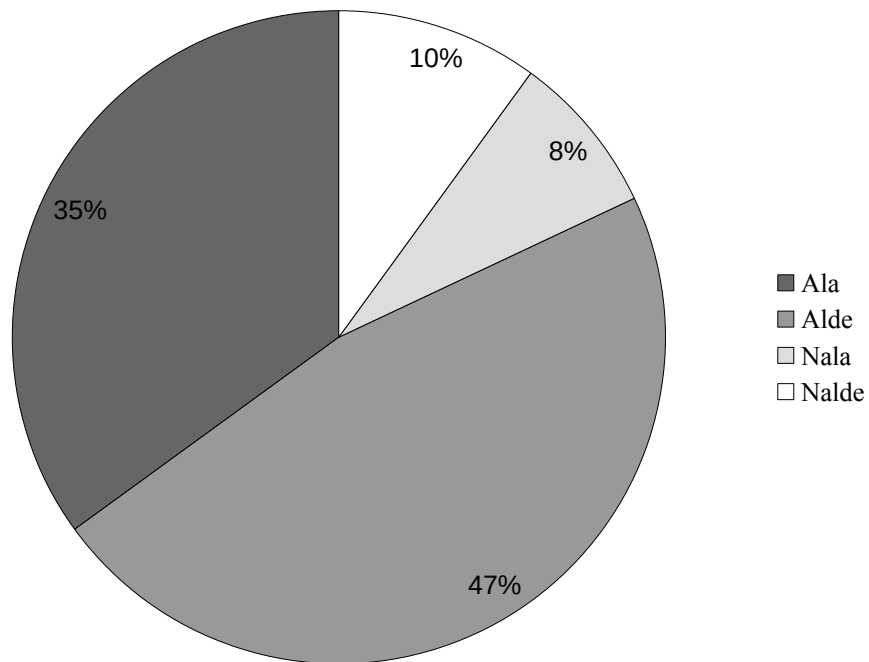
Saadakseni esiintymät tutkimistani adpositioista irrallisena lauseyhteydestä, olen käyttänyt yksinkertaista hakua, ja hakenut tarvittavalla sanalla. Kuvassa 3 on esitelty tämä hakutyyppi käyttäen sanaa *ala*. Muut esiintymät saadakseni olen vaihtanut sanan kohdalle tarvittavan sanan (*nala*, *alde* tai *nalde*).

The image shows a search interface with three tabs: 'Yksinkertainen', 'Laajennettu', and 'Edistynyt'. The 'Yksinkertainen' tab is selected. Below the tabs is a search input field containing the text 'ala', followed by a search button labeled 'Etsi' and a dropdown arrow.

Kuva 3. SIKORin yksinkertainen hakutyyppi.

Tämä hakutyyppi antaa tulokseksi adpositioiden absoluuttiset frekvenssit eli esiintymistiheydet. Kaaviossa 1 on esitelty näiden tulosten pohjalta adpositioiden suhteelliset esiintymistiheydet, jotka on laskettu luvussa 2 kuvatun laskumallin mukaisesti.

Kaavio 1. Adpositioiden suhteelliset esiintymistiheydet aineistossa.

Kaavio 1 kuvastaa sitä, kuinka usein adpositiot *(n)ala* ja *(n)alde* esiintyvät tutkittavassa aineistossa suhteessa toisiinsa. Palaan luvussa 4 analysoimaan näitä tuloksia tarkemmin. Todettakoon tässä vaiheessa kuitenkin jo se, että kaaviosta nähdään, että adpositioiden ja niiden eri varianttien välillä on selkeitä eroja esiintymistiheydessä. Vokaali alkuiset variantit *ala* ja *alde* muodostavat yhdessä jopa 82,1% tuloksista. Seuraaviin esimerkkeihin on valikoitu kaikista adpositioista mahdollisimman tyypillinen lause sekä mahdollisuuksien mukaan vältetty kiteytyneitä merkityksiä.

- (7) Son rabai lávkkás ja
 Hän.NOM avata.IND.PRT.3PL laukku.SG.LOC ja
 logai silbaruđaid
 laskea.IND.PRT.3PL hopearaha.PL.GEN/ACC
 beavdde ala.
 pöytä.SG.GEN/ACC päälle.
 'Hän avasi laukkuna ja laski hopearahat pöydälle.'

- (8) Mii oaččuimet dieđu
 Me.NOM saada.IND.PRT.1PL tieto.SG.GEN/ACC
 ahte guorbmebiila lei doarrás
 että kuorma-auto.SG.NOM olla.IND.PRT.3SG poikittain
 geainnu alde, ja hehttii
 tie.SG.GEN/ACC päällä ja estää.IND.PRT.3SG
 buot johtolaga guovllus.
 kaikki.PRON.INDEF.ATTR liikenne.SG.ACC alue.SG.LOC
 'Me saimme tiedon, että kuorma-auto oli poikittain tiellä, ja esti kaiken liikenteen alueella.'

- (9) Dalle guovža čuoččahii
 sitten karhu.SG.NOM pysähtyä.IND.PRT.3SG
 guovtte juolggi nala ja
 kaksi.SG.GEN/ACC jalka.SG.GEN/ACC päälle ja
 riemai biškut.
 alkaa.IND.PRT.3SG kirkua.INF
 'Sitten karhu pysähtyi kahdelle jalalle ja alkoi kirkua.'

(10)	Heastta	nalde	sihke	gullá
	hevonen.SG.GEN/ACC	päältä	sekä	kuulla.IND.PRS.3SG
	ja	oaidná		buorebut.
	että	nähdä.IND.PRS.3SG		paremmin.COMP

'Hevosen päältä sekä kuulee että näkee paremmin.'

Esimerkissä (7) adpositiolauseke on [*beavdde ala*] 'pöydän päälle', joka suomentuu luonnollisemmin sijamuotoon pöydälle; esimerkki kuvastaa kuitenkin hyvin tyypillistä adpositiolausekkeen käyttöä. Kyseisessä lauseessa puhutaan fyysisesti jonkin asian laittamisesta toisen päälle, joka on yksi spatiaalisen adposition perinteisistä käyttötavoista. Esimerkkilauseissa (8) ja (10) on kyseessä myös kahden entiteetin päällekkäiset suhteet hyvin vastaavaan tapaan kuin esimerkkilauseessa (7). Nämä kolme esimerkkiä siis kuvastavat hyvin tyypillistä käyttöä tutkimilleni adpositioille.

Esimerkkilause (9) eroaa näistä sillä tavoin, että siinä ei ole selkeästi kahta toisistaan erottuvaa entiteettiä, joista ensimmäinen asettuu toisen päälle. Sen sijaan esimerkissä (9) adpositiolauseke on [*juolggi nala*] 'jalan päälle'. Kyseisessä lauseessa voidaan ajatella kuitenkin, että karhun paino on se, joka asettuu lauseessa jalan päälle – toisin sanoen karhun paino on se asia, joka sijoittuu tässä toisen entiteetin eli jalan päälle. Täten myös esimerkkilause (9) kuvastaa kyseisten adpositioiden tyypillistä käyttöä, vaikkakin hieman kuvaannollisemmassa merkityksessä.

3.2.2 Adpositioiden (*n*)*ala* ja (*n*)*alde* haku yhdessä liikeverbien kanssa

Tutkiessani adpositioiden liittymistä liikeverbeihin *boahitit* 'tulla' ja *mannat* 'mennä' olen muokannut hakua, jotta saisin rajattua tulokset koskemaan vain tällaisia yhdistelmiä. Tätä tarkoitusta varten olen hyödyntänyt SIKORin edistynyttä hakua. Kyseisessä hakutyypissä voi räätälöidä oman CQP-kyselyn, ja sillä saadaan rajattua esiintymät tiettyjen sanojen tai sanaluokkien yhteyteen. Lisäksi voidaan määritellä, kuinka paljon muuta kielenainesta voi olla haettujen sanojen välissä. Tähän tutkimukseen olen päätenyt räätälöimään kuvan 4 mukaisen kyselyn.

Räätelöi CQP-kysely:

```
[lemma = "boahtit|mannat"] [ ]{1,3} [(pos = "Po") & (word = "ala")]
```

Kuva 4. SIKORin edistynyt hakutyyppe.

Kuvassa 4 on siis haettu tuloksia, joissa verbin perusmuoto on *boahtit* tai *mannat*, ja sitten välissä on yhdestä kolmeen sanaa. Näitä seuraa postpositiona esiintyvä sana *ala*. Näin saadaan tuloksia siitä, kuinka usein *ala* esiintyy postpositiona liittyen valitsemini verbeihin. Saadakseni muiden tutkimieni postpositioiden esiintymät olen muokannut haun viimeisen ehdon sanan kohdalle tarvittavan sanan (*nala*, *alde* tai *nalde*). Tällöin viimeinen ehto on muotoa (word = "nala") ja niin edelleen. Taulukossa 2 esitellään tämän haun tuloksia samaan tapaan kuin edellisen haun yhteydessä; taulukkoon on sisällytetty sekä absoluuttiset että suhteelliset esiintymistiheydet.

	Absoluuttinen esiintymistiheys	Suhteellinen esiintymistiheys	Suhteellinen esiintymistiheys prosentteina
<i>Boahtit/mannat + ala</i>	206	0,662	66,2%
<i>Boahtit/mannat + nala</i>	64	0,206	20,6%
<i>Boahtit/mannat + alde</i>	33	0,106	10,6%
<i>Boahtit/mannat + nalde</i>	8	0,026	2,6%
Yhteensä	311	1,000	100%

Taulukko 2. Adpositioiden esiintymistiheydet aineistossa yhdessä liikeverbien *boahtit* tai *mannat* kanssa.

Taulukosta nähdään, että tutkimani adpositiot esiintyvät kaikki verbien yhteydessä postpositiona – tosin melko isoin eroin suhteellisessa esiintymistiheydessä. Seuraavat esimerkit on otettu satunnaisella otannalla aineistosta siten, että kaikista adpositioista on nostettu yksi esimerkki.

(11)	Dadistaga	eambbo	olbmot	leat
	Vähitellen	enemmän	ihminen.PL.NOM	olla.IND.PRS.3PL
	mannan	gáhtaid	ala	čájehit
	mennä.PRFPRC	katu.PL.GEN/ACC	päälle	näyttää.INF
	vuosteháguset		árvalussii,	mii
	vastustus.SG.GEN/ACC.PX3PL		arvio.SG.ILL	mikä.PRON.REL.SG.NOM
	mearkkašivččii	ahte	Morales	
	tarkoittaa.COND.3PL	että	Morales.NOM	
	sáhtášii	leat	presideantan	gitta
	saattaa.COND.3SG	olla.INF	presidentti.ESS	jhk.asti
	jagi	2025	rádjái.	
	Vuosi.SG.GEN/ACC	2025	saakka	

'Vähitellen useammat ihmiset ovat menneet kaduille näyttämään vastustuksensa arvioon, joka tarkoittaisi sitä, että Morales saattaisi olla presidenttinä vuoteen 2025 asti.'

(12)	Son	lohká	buoremus	rávan	jus
	hän.NOM	kertoa.IND.PRS.3SG	hyvä.SUPERL.ATTR	neuvo.ESS	jos
	biipu	buollá,	mannat		
	savupiippu.SG.NOM	palaa.IND.PRS.3SG	MENNÄ.INF		
	dáhki	nala	ja	botkalit	
	katto.SG.GEN/ACC	päälle	ja	ripotella.INF	
	sálttiid	biipui.			
	suola.PL.GEN/ACC	savupiippu.SG.ILL			

'Hän kertoo parhaana neuvona, jos piippu syttyy palamaan, että menee katolle ja ripottelee suolaa piippuun.'

(13) Mannet eret luottaid alde!
 Mennä.IMPRT.2PL pois jälki.PL.GEN/ACC päältä
 'Menkää pois jälkien päältä!'

(14) Vaikko beaivváš ii
 vaikka aurinko.SG.NOM V.NEG.IND.3SG
 báitán ja čoaska bieggá
 paistaa.IND.PRT.CONNEG ja kylmä.ATTR tuuli.SG.NOM
 bosodii, bohte olbmot
 puhaltelee.IND.PRT.3SG tulla.IND.PRT.3PL ihminen.PL.NOM
 gilvalit vuottuid nalde.
 KILPAILLA.INF PALKINTO.PL.GEN/ACC päältä
 'Vaikka aurinko ei paistanut ja kylmä tuuli puhalteli, ihmiset tulivat kilpailemaan palkinnoista.'

Esimerkkilauseet (11–13) kuvastavat tyypilliseen tapaan jonkin entiteetin asettumista toisen yläpuolelle tai suuntaa pois yläpuolelta. Esimerkiksi lauseessa (11) adpositiolausekkeen [*gáhtaid ala*] 'katujen päälle' tai 'kaduille' päälle asettuva entiteetti on aiemmin lauseessa mainittu *olbmot* 'ihmiset'.

Esimerkkilauseessa (14) sen sijaan nähdään kiteytyneempi merkitys, jossa [*vuottuid nalde*] 'palkintojen päältä' suomentuu luonnollisemmin 'palkinnoista'. Kyseisessä esimerkissä ei kuvata jonkin asian asettumista toisen päälle, vaan sillä kuvataan tavoiteltavaa asiaa (tässä: palkintoja)

Palaan luvussa 5 analysoimaan tarkemmin muun muassa näiden esimerkkien esiin nostamien erojen syytä sekä merkitystä tutkielmani kannalta.

3.2.3 Adverbien (n)ala ja (n)alde haku yhdessä liikeverbien kanssa

Edellä esitelty edistynyt hakutyyppi rajaa tulokset koskemaan tutkimiani adpositioita valitsemieni kahden liikeverbin kanssa postposition asemassa. Tämä haku rajaa toisin sanoen ulos sellaiset tulokset, joissa (n)ala tai (n)alde on annotoitu esimerkiksi adverbiksi. Tällöin jää vastaamatta viimeinen tutkimuskysymykseni:

5. Esiintyykö (n)ala/(n)alde verbien yhteydessä myös adverbina?

Pystyäkseni tutkimaan tätä kysymystä olen muokannut edistynyttä hakutyyppiä siten, että haku antaa tuloksiksi postpositioiden sijaan adverbeja. Tällöin olen muuttanut hausta ehdon (pos = "Po") muotoon (pos = "Adv"), jolloin haku saadaan koskemaan adverbeja. Olen säilyttänyt perässä sanaehdon (word = "ala"), josta on muutettu sana haettavan sanan mukaan (nala, alde tai nalde). Näillä muutoksilla haku näyttää seuraavanlaiselta:

Dievaslaš CQP-ohcan:

```
[lemma = "boahtit|mannat"] [] {1,3} [(pos = "Adv") & (word = "ala")]
```

Kuva 5. Edistynyt hakutyyppi adverbilla.

Tällä hakutyyppillä siis saadaan otanta siitä, minkä verran (n)ala ja (n)alde esiintyvät verbien *boah~~tit~~* ja *mannat* yhteydessä adverbina. Olen kerännyt seuraavaan taulukkoon sekä adverbien absoluuttiset esiintymistiheydet että laskenut niistä suhteelliset esiintymistiheydet samoin, kuten edellisten tulosten kohdalla. Olen myös lisännyt näistä esiintymistiheyden prosentteina, sillä käytän tutkimuksessani myöhemmin prosenttimääriä.

	Absoluuttinen esiintymistiheys	Suhteellinen esiintymistiheys	Suhteellinen esiintymistiheys prosentteina
<i>Boahtit/mannat</i> + <i>ala</i> adverbina	16	0,800	80,0%
<i>Boahtit/mannat</i> + <i>nala</i> adverbina	4	0,200	20,0%
<i>Boahtit/mannat</i> + <i>alde</i> adverbina	0	0,000	0,0%
<i>Boahtit/mannat</i> + <i>nalde</i> adverbina	0	0,000	0,0%
Yhteensä	20	1,000	100%

Taulukko 3. (*N*)*ala* ja (*n*)*alde* esiintyminen adverbina yhdessä liikeverbien *boahtit* ja *mannat* kanssa.

Taulukosta 3 nähdään nopeasti, että *olo-* tai *erosijainen (n)alde* ei tuota osumia aineistossani, vaan kaikki tulokset ovat tulosijaisia. Tulosijaisten *ala* ja *nala* keskinäinen suhde taas on odotusten mukainen, sillä vokaalialkuinen *ala* tuottaa jopa 80,0% hakutuloksista. Seuraaviin esimerkkeihin (15) ja (16) on nostettu otannasta sekä vokaalialkuisesta että konsonanttialkuisesta variantista kummastakin yksi esimerkkilause.

- (15) Lei hirmmat riedja ja
 Olla.IND.PRT.3SG hirveä rähinä.SG.NOM ja
 huikkas go Obama bodii
 meteli.SG.NOM kun Obama tulla.IND.PRT.3SG
 balkoŋga ala seavvit
 parveke.SG.NOM päälle vilkuttaa.INF
 olbmošjovkui.
 Ihmisjoukko.SG.ILL
 'Oli hirveä rähinä ja meteli, kun Obama tuli parvekkeelle vilkuttamaan ihmisjoukolle.'

(16)	-- manai	olggos	trahppa	nala,
	-- mennä.IND.PRT.3SG	ulos	portaat.SG.NOM	päälle
	ja de	bisánii --		
	ja sitten	pysähtyä.IND.PRT.3SG --		
	'-- (hän) meni ulos portaille ja sitten (hän) pysähtyi --'			

Esimerkkilauseiden (15) *ala* ja (16) *nala* toimivat siis adverbien asemassa, ja syntaktisesti ne toimivat adverbialleina; tarkemmin sanottuna verbin adverbialina. Esimerkkilauseissa huomattavaa on se, että adverbien edellä oleva nomini on molemmissa tapauksissa nominatiivissa – joka ei siis ole adpositiolle tyypillinen täydennys. Palaan analysoimaan adverbien merkityksiä – sekä syitä siihen, ettei olo- tai erosijaisia adverbeja löydy – tarkemmin luvussa 6.

4. (*N*)*ala* ja (*n*)*alde* irrallisena lauseyhteydestä

Tässä luvussa keskityn käsittelemään adpositioita lähinnä kvantitatiivisesti, ja erillisenä lauseyhteydestä. Esittelen havaintojani eri adpositioiden frekvensseistä ja pohdin, mitä päätelmiä siitä voi tehdä. Toisin sanoen pyrin tässä luvussa löytämään vastaukset ensimmäiseen kahteen tutkimuskysymykseeni:

1. Millainen on vokaalialkuisen ja konsonantti-alkuisen variantin frekvenssi?
2. Mikä on (*n*)*ala* ja (*n*)*alde* välinen suhde?

Lähdin adpositioiden *ala*, *nala*, *alde* ja *nalde* vertailussa liikkeelle siitä hypoteesista, että vokaali-alkuiset variantit adpositioista olisivat yleisempiä kuin niiden konsonantti-alkuiset variantit. Taulukosta 4 voidaan nähdä, että aineiston perusteella tämä hypoteesi pitää paikkansa.

	Suhteellinen esiintymistiheys prosentteina
<i>Ala</i>	35,2%
<i>Nala</i>	7,9%
<i>Alde</i>	46,9%
<i>Nalde</i>	10,0%
Yhteensä	100%

Taulukko 4. Adpositioiden suhteelliset esiintymistiheydet prosentteina aineistossa.

Taulukosta nähdään, että adposition *ala* suhteellinen esiintymistiheys on 35,2% ja adposition *alde* 46,9%. Samanaikaisesti adpositioiden konsonanttialkuisten varianttien suhteelliset esiintymistiheydet ovat huomattavasti pienemmät: *nala* 7,9% ja *nalde* 10,0%. Vokaalialkuisten varianttien yhteenlaskettu suhteellinen esiintymistiheys on siis 82,1%; samanaikaisesti konsonanttialkuisten varianttien esiintymistiheys on yhteensä vain 17,9%. Esimerkeissä (17–20) on esitelty kaikkien varianttien käyttöä. Myös aiemmin esiteltyt esimerkit (1–10) (ks. luvut 1.2, 2 ja 3) kuvaavat adpositioiden käyttöä ilman, että lauseyhteyttä on määritelty.

- (17) Muohtagiera galbmo, nu ahte
Lumenpinta.SG.NOM jäätyä.IND.PRS.3SG niin että
sabehat loktanit muohttaga ala.
suksi.SG.NOM nousta.IND.PRS.3SG lumi.SG.GEN/ACC päälle
'Lumenpinta jäätyy niin, että sukset nousevat lumen päälle.'

- (18) Norga ja EU
Norja.PROP.SG.NOM ja EU.PROP.SG.NOM
riidalit reabbái alde.
riidellä.IND.PRS.3SG rapu.SG.ILL päältä
'Norja ja EU riitelevät ravuista.'

(19) Lea buorre go báhpira
olla.IND.PRS.3PL hyvä.SG.NOM kun paperi.SG.GEN/ACC
nala boahdá máttasámegeiella, muhto
päälle tulla.IND.PRS.3PL eteläsaame.SG.NOM mutta
giela han ferte hupmat
kieli.SG.GEN/ACC ENCL täytyy.IND.PRS.3PL puhua.INF
maid beassat.
myös päästä.INF

'On hyvä, kun eteläsaame tulee paperille, mutta kieltähän täytyy myös päästä puhumaan.'

(20) Muorrabelkko nalde sáhttet
pölkky.SG.GEN/ACC päällä saattaa.IND.PRS.3PL
neavttárat čohkkát.
näyttelijä.PL.NOM istua.INF

'Näyttelijät saattavat istua pölkkyllä.'

Esimerkit (17) ja (19–20) ovat aineistoni perusteella melko tyypilliseen tapaan rakentuneet: *(n)ala* ja *alde* toimivat postpositioliasekkeen pääsanana, ja saavat määrämuotoisen komplementin eli genetiivi-akkusatiivissa olevan määritteen. Myös esimerkit (1–10) ovat samanlaisia. Tämän otannan perusteella voidaankin todeta, että *(n)ala* ja *(n)alde* ovat suurelta osin käytössä adpositioina, ja ne käyttäytyvät silloin odotuksenmukaisesti saaden määritteen pohjoissaamen kielioppisääntöjen mukaisesti. Esimerkki (18) kuitenkin näyttää poikkeuksen tähän: *alde* edellä oleva sana on poikkeuksellisesti illatiivimuotoinen. Tämän selittänee se, että lauseessa *alde* on adverbi, ja toimii syntaktisesti verbin adverbialina. Esimerkki (18) kuvastaa lisäksi kiteytynyttä merkitystä, jossa kyse on jonkin asian puolesta riitelemisestä eikä spatiaalisen adposition tyypillisen merkityksen mukaisesti entiteetin asettumisesta toisen päälle.

Vastatakseni siis ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni voidaan todeta, että ensinnäkin varianttien frekvenssien ero on hyvin suuri. Toiseksi voidaan sanoa, että ero on oletetun suuntainen, sillä vokaalialkuinen variantti muodostaa selvästi suurimman osan aineistostani.

Toista tutkimuskysymystä lähestyäkseeni tarkastelen adpositioita jaotellen ne tulosijaisiin ja olo- tai erosijaisiin. Toisin sanoen tarkastelen seuraavaksi *ala* ja *nala* esiintymistä verrattuna *alde* ja *nalde* esiintymiseen. Aineistossani tulosijaisten *ala* ja *nala* suhteellinen esiintymistiheys on yhteensä 43,1%. Olo- tai erosijaiset variantit *alde* ja *nalde* muodostavat loput 56,9%. Tämän perusteella *(n)ala* ja *(n)alde* välisestä suhteesta voidaan todeta, että ero ei ole huomattavan suuri, vaikka olo- tai erosijaisia adpositioita esiintyy aineistossani jonkin verran enemmän. Tulokset jakautuvat kuitenkin sen verran tasaisesti, ettei mielestäni voi sanoa toisen olevan ratkaisevasti todennäköisempi. Toisin sanoen *(n)ala* ja *(n)alde* välisestä suhteesta voi sanoa sen verran, että molemmat ovat kielessä aktiivisessa käytössä.

5 (*N)ala* ja (*n)alde* postpositiona lauseyhteydessä

Työni seuraavassa vaiheessa tutkin adpositioita yhdessä liikeverbien *mannat* ja *boahitit* kanssa. Tässä luvussa pyrin vastaamaan luvussa 1 esitellyistä tutkimuskysymyksistä seuraaviin:

3. Onko adposition täydennys aina odotuksenmukaisesti genetiivi-akkusatiivimuotoinen vai löytyykö aineistosta muissa sijamuodoissa olevia täydennyksiä?
4. Kuinka usein tutkimani adpositiot liittyvät kyseisiin verbeihin?

Olen jaotellut aineistoni morfosyntaktisesti siten, että käsittelen jokaista adpositiota erikseen omassa alaluvussaan. Pyrin jokaisen adposition kohdalla vastaamaan siihen, millaisia (syntaktisia) funktioita adpositiot saavat yhdessä tutkimieni verbien kanssa. Käsittelen aineistoani tässä luvussa samanaikaisesti sekä kvantitatiivisesti että kvalitatiivisesti. Kvantitatiivinen lähestyminen antaa

yleiskuvan siitä, kuinka aktiivisesti adpositiot (*n)ala* ja (*n)alde* ovat käytössä pohjoissaamen kielessä. Kvalitatiivisen lähestymisen avulla voidaan selvittää, millä tavoin kyseiset adpositiot ovat kielessä käytössä, ja onko niiden käyttötavoissa huomattavissa eroja.

Käsittelen alaluvuissa 5.1 ja 5.2 postpositioita enemmän kvalitatiivisesti siten, että alaluvussa 5.1 analysoin tulosijaisia postpositioita *ala* ja *nala*. Vastaavasti alaluvussa 5.2 käsittelen olo- tai erosijaisia postpositioita *alde* ja *nalde*.

Luvussa 3 esittelin hakutapani tässä luvussa käsittelemilleni tuloksille, ja luvun lopussa oleva taulukko 2 esittelee hakutulosten absoluuttisen sekä suhteellisen esiintymistiheyden. Alla olevasta taulukosta 5 nähdään adpositioiden prosentuaalinen jakauma:

	Suhteellinen esiintymistiheys prosentteina
<i>Boahtit/mannat + ala</i>	66,2%
<i>Boahtit/mannat + nala</i>	20,6%
<i>Boahtit/mannat + alde</i>	10,6%
<i>Boahtit/mannat + nalde</i>	2,6%
Yhteensä	100%

Taulukko 5. Adpositioiden esiintymistiheydet prosentteina yhdessä liikeverbien *boahtit* tai *mannat* kanssa.

Kuten taulukosta 5 nähdään, tuloksia oli yhteensä 311, jotka jakautuivat hyvin epätasaisesti keskenään. Tuloksista yli puolet (66,2%) tuotti postpositio *ala* ja seuraavaksi suurin esiintymä oli sen konsonanttialkuisella variantilla *nala* (20,6% esiintymistiheydellä). Nämä kaksi tulosijaista postpositiota yhdessä muodostavat jo 86,8% tuloksista. Toisin sanoen aineistossani olo- tai erosijaisuutta kuvaavien postpositioiden osuus on huomattavasti pienempi; yhteensä vain 13,2%. Olo- tai erosijaisuutta kuvaavien postpositioiden osuus jakautuu aineistossani siten, että *alde* muodostaa siitä suurimman osan eli 10,6%, ja sen konsonanttialkuinen variantti *nalde* loput 2,6%.

Tästä voidaan päätellä, että tulosijainen postpositio on huomattavasti todennäköisempi liikeverbien kanssa kuin olo- tai erosijainen postpositio. Tämä asia selittynee ainakin olosijaisen postposition osalta sillä, että liikeverbit *boahtit* ja *mannat* kuvaavat herkemmin dynaamista liikettä jonnekin suuntaan kuin staattista paikallaan olemista. Tulosijaisen postposition yleisyys erosijaiseen postpositioon verrattuna taas selittyy luultavasti tutkimukseen valittujen liikeverbien avulla; *boahtit* 'tulla' ja *mannat* 'mennä' kuvaavat todennäköisesti enemmän liikettä johonkin paikkaan kuin liikettä pois sieltä.

5.1 Tulosijainen postpositio

Tässä alaluvussa esittelen tuloksiani tulosijaisista postpositioista *ala* ja *nala*. Alaluvussa 5.1.1 keskityn postposition *ala* tulosten käsittelyyn ja vastaavasti alaluvussa 5.1.2 käsittelen sen konsonanttialkuista varianttia *nala*.

Tulosijaa kuvaavia postpositioita oli aineistossani yhteensä 270 kappaletta. Täten ne muodostavat suurimman osan koko aineistostani yhteydessä liikeverbeihin *mannat* ja *boahtit*; yhteensä 86,8% tuloksista, kuten jo edellä on mainittu. Pidän tätä tulosta odotuksenmukaisena, sillä hypoteesini oli, että valitsemani liikeverbit ottavat enemmän määritteekseen tulosijaisen postposition kuin olo- tai erosijaista.

5.1.1 *Boahtit/mannat* + *ala* postpositiona

Tässä luvussa esittelen havaintojani aineistoni perusteella postposition *ala* liittyessä liikeverbeihin *mannat* ja *boahtit*. Haku tuotti tuloksia yhteensä 206 kappaletta. Tämä on siis selkeästi suurin osa – jopa 66,2% – otannasta, mutta toisaalta pidän sitä myös odotettuna tuloksena. Tämä johtuu jo luvussa 1.2 mainitsemaani hypoteesista siitä, että vokaalialkuiset adpositiot ovat yleisempiä kuin niiden konsonanttialkuiset variantit.

Esimerkeistä (21) ja (22) nähdään, millaisia ovat suurin osa esiintymistä aineistossani; postpositioliaseke koostuu pääsanasta *ala* ja sen edelle asetuvasta genetiivi-akkusatiivissa olevasta täydennyksestä.

(21) Joavku bodii fas lávddi
ryhmä.SG.NOM tulla.IND.PRT.3SG puolestaan lava.SG.GEN
ala ja čuojahii - -
päälle ja soittaa. IND.PRT.3SG
'Ryhmä tuli puolestaan lavalle ja soitti - -'

(22) Almmái vujii 15 kilomehtera,
mies.SG.NOM ajaa.IND.PRT.3SG 15 kilometri.SG.GEN/ACC
de bodii njoammil
sitten tulla.IND.PRT.3SG jänis.SG.NOM
luotta ala - -
tie.SG.GEN/ACC päälle
'Mies ajoi 15 kilometriä, sitten jänis tuli tielle - -'

Suurin osa aineistostani on odotetusti esimerkkilauseiden (21) ja (22) kaltaisia tuloksia, joissa jokin asia asettuu toisen päälle tai yläpuolelle. Aineistosta löytyy kuitenkin myös muita tapauksia kuin edellä esitetyn kaltaisia. Eräs erikoistyyppi on postposition täydennys nominatiivimuotoisena – näihin tapauksiin palaan tarkemmin alaluvussa 5.3. Tämän lisäksi aineistosta on löydettävissä tapauksia, joissa adposition merkitys on kiteytynyt eikä sitä voida kääntää sanantarkasti adpositioksi *ala* 'päälle'. Tällainen tapaus on esimerkkilause (23):

(23) Ja jus lea várra ahte manná
Ja jos olla.IND.PRS.3SG ehkä että mennä.IND.PRS.3SG
bargiid dearvvašvuoda ala - -
työläinen.PL.GEN/ACC terveys.SG.GEN/ACC päälle - -
'Ja jos on ehkä niin, että se menee työläisten terveyden edelle - -'

Esimerkkilauseessa (23) postpositioliaseke [*dearvvašvuoda ala*] muodostuu pääsanasta *ala* 'päälle' ja sen komplementista *dearvvašvuoda* 'terveyden'. Käännös on siis sanatarkasti ”terveyden päälle”, mutta suomen kielessä tämä kuulostaa erikoiselta. Tämän kiteytyneen ilmauksen merkitys on se, että jokin asia on tärkeämpää kuin terveys – suomen kielessä vastaava ilmaistaan adverbien *edelle* avulla. Kiteytyneiden merkitysten ilmaiseminen adpositioiden *(n)ala* ja *(n)alde* avulla ei ole vain tätä tapausta koskeva poikkeus, vaan niitä on löydettävissä aineistosta enemmänkin (ks. esimerkit (6), (14) & (18) kiteytyneistä ilmauksista).

5.1.2 *Boahtit/mannat + nala* postpositiona

Haku konsonanttilukuisesta postpositiosta *nala* tuotti tuloksia yhteensä 64 kappaletta. Myös postposition *nala* kohdalla tilanne on samankaltainen kuin postposition *ala* kanssa. Tuloksista suurin osa on tavanomaisesti toimivia adpositioliasekkeita yhdessä määrämuotoisen täydennyksensä kanssa, kuten esimerkkilauseessa (24). Esimerkkilause (25) sen sijaan demonstroi tapauksen, jossa adposition merkitys on kiteytynyt.

(24) De luossa manai goržži
 Sitten lohi.SG.NOM mennä.IND.PRT.3SG koski.SG.GEN/ACC
nala.
 päälle.
 'Sitten lohi meni kosken päälle.'

(25) Lars Levi Læstadius boahdá frimearkkaid
 Lars Levi Læstadius tulla.IND.PRS.3SG postimerkki.PL.GEN/ACC
nala Norggabelde.
 päälle Norja_puoli.
 'Lars Levi Læstadius tulee postimerkkeihin Norjan puolella.'

Esimerkkilauseessa (25) postpositioliouseke on kuitenkin muodostettu odotuksenmukaisesti: se koostuu pääsanana toimivasta postpositiosta *nala* ja sitä edeltävästä genetiivi-akkusatiivimuotoisesta täydennyksestä. Aineistoni kaikki 64 esiintymää ovat muodostuneet samalla tavoin genetiivi-akkusatiivimuotoisesta täydennyksestä ja sitä seuraavasta postpositiosta *nala*. Sen käyttö vaikuttaisi siis olevan pohjoissaamassa hyvin tyypillistä, vaikka osa ilmauksista onkin kiteytyneempiä kuin toiset.

5.2 Olo- tai erosijainen postpositio

Tässä alaluvussa käsittelen olo- tai erosijaa kuvaavia postpositioita yhdessä liikeverbien *mannat* ja *boahitit* kanssa. Alaluvussa 5.2.1 käsittelen postpositiota *alde* ja alaluvussa 5.2.2 sen konsonanttialkuista varianttia *nalde*.

Olo- tai erosijaa kuvaavia postpositioita oli aineistossani yhteensä 41 kappaletta. Niitä on siis huomattavan paljon vähemmän kuin tulosijaa kuvaavia postpositioita yhteensä 13,2% esiintymällä otannasta. Tämä saattaa johtua tutkimukseen valituista verbeistä, sillä liikeverbit *mannat* 'mennä' ja *boahitit* 'tulla' ovat senkaltaisia verbejä, että ne mahdollisesti ottavat herkemmin tulosijaisen määritteen kuin olo- tai erosijaisen.

5.2.1 *Boahitit/mannat* + *alde* postpositiona

Hakutuloksia postpositiolle *alde* tuli aineistossani yhteensä 33 kappaletta. Odotuksenmukaisesti tuloksista on löydettävissä runsaasti sellaisia tapauksia, joissa *alde* on postpositioliousekkeen pääsanana täydennyksenään genetiivi-akkusatiivi –muotoinen substantiivi. Sellainen tapaus on myös esimerkki (26), jossa postpositioliouseke on [*jiəŋa alde*] 'jään päällä':

(26)	Dán	jávrái	bohtet	olbmot
	Tämä.SG.ILL	järvi.SG.ILL	tulla.IND.PRS.3SG	ihminen.PL.NOM
	oaggut	jieŋa	alde.	
	onkia.INF	jää.PL.GEN/ACC	päällä.	

'Tälle järvelle ihmiset tulevat onkimaan jään päällä.'

Kyseisestä esimerkkilauseesta nähdään, että postpositiolauseke [*jieŋa alde*] 'jään päällä' on odotuksenmukainen postpositiosta pääsanana sekä sen genetiivi-akkusatiivimuotoisesta täydennyksestä muodostuva lauseke. Lisäksi sen asema lauseessa on tavanomainen, ja se kuvastaa spatiaalisia olosuhteita tutkimieni adpositioiden ensisijaisen käyttötarkoituksen mukaisesti. Postposition *alde* kohdalla verbien yhteydessä kaikki 33 esiintymää ovat vastaavanlaisia postpositiolausekkeita, joissa postpositio saa genetiivi-akkusatiivissa olevan täydennyksen. Erikoisia tapauksia ei siis ole löydettävissä aineistosta postposition *alde* kohdalla, vaan sen käyttö vaikuttaisi olevan hyvin tyypillistä postpositioille.

Aineiston rajallisuuden vuoksi ei kuitenkaan voida varmasti sanoa, etteikö joissain tapauksissa olisi löydettävissä poikkeuksia kyseisenkin adposition käytössä, samoin kuin vaikuttaisi muiden tutkimuksen kohteena olevien adpositioiden kanssa olevan – olisi siis jopa odotuksenmukaisempaa, että poikkeuksiakin löytyisi. Adpositio *alde* yhdessä liikeverbien *boahtit* ja *mannat* kanssa näyttäisikin siis olevan käytössä poikkeavan tyypillisesti ilman runsasta variaatiota.

5.2.2 *Boahtit/mannat + nalde* postpositiona

Konsonanttialkuinen variantti *nalde* tuotti hakutuloksia yhteensä 8 kappaletta. Tämä on aineistossani selkeästi harvinaisin variantti tutkimistani postpositioista. Pienestä esiintymistiheydestään huolimatta tämän postposition variantin kohdalla aineistosta on löydettävissä erilaisia tapauksia. Esimerkkilauseissa (27) ja (28) on esitelty odotuksenmukaisia tapauksia, joissa postpositiolauseke muodostuu sen määrämuotoisesta täydennyksestä, jota seuraa pääsanana toimiva adpositio.

(27) Mana geahččat tráhpa
 Mennä.IMP.2SG katsoa.INF portaat.SG.GEN/ACC
 nalde!
 päältä!
 ”Mene katsomaan portaiden päältä!”

(28) Galggalivčče dál Edvarda
 Pitää.COND.3PL nyt Edvard.GEN/ACC
 boahtit Muotki čoro nalde,
 tulla.INF Muotki harjanne.SG.GEN/ACC päältä
 vieljas heajaide.
 veli.SG.LOC häät.PL.ILL

'Edvardin pitäisi nyt tulla Muotkin harjanteelta veljensä häihin.'

Esimerkkilauseessa (27) postpositiolauseke on [*tráhpa nalde*] 'portaiden päältä', ja esimerkkilauseessa (28) vastaava on [*čoro nalde*] 'harjanteelta'. Molemmissa esimerkeissä postpositiolauseke on muodostunut pääsanasta *nalde* ja sitä edeltävästä genetiivi-akkusatiivissa olevasta substantiivista. Esimerkit kuvaavat tyypillistä käyttöä adpositiolla, ja lisäksi ne ovat muodostettu kieliopillisten sääntöjen mukaisesti – esimerkkilauseiden postpositiolausekkeita voidaan siis pitää hyvin tyypillisenä käyttönä tutkimuksen kohteena oleville adpositioille

Tämän lisäksi *nalde* esiintyy myös erikoistyyppissä, jossa sen täydennys ei olekaan genetiivi-akkusatiivi, kuten pohjoissaamessa yleensä adpositioiden kanssa on, vaan sen täydennys on nominatiivimuotoinen. Tähän tapaukseen palaan tarkemmin alaluvussa 5.3, jossa analysoin kyseistä erikoistyyppiä. Kolmanneksi *nalde* esiintyy aineistossani postpositiona myös kiteytyneessä merkityksessä. Tämän osoittaa esimerkkilause (29):

- (29) - - válddii son measta visot
 - - ottaa.IND.PRT.3SG hän lähes/melkein kaikki
 spáppaid mat bohte sihke šilju
 pallo.PL.GEN/ACC mitä tulla. IND.PRT.3SG sekä piha.SG.GEN/ACC
 nalde ja vel áimmus.
 päällä että vielä ilma.SG.LOC
 ” - - hän otti melkein kaikki pallot, joita tuli sekä maata pitkin että vielä ilmassa.”

Esimerkkilauseessa (29) postpositioliouseke on [*šilju nalde*] 'pihan päällä', mutta joka voidaan suomentaa 'maata pitkin', joka on suomen kielelle luontevampi käänös. Kyseessä on ilmaus, jolla kuvataan jonkin asian liikkumista toista pitkin. Tämä vastaisi luvussa 1.2 esitellyistä spatiaalisten adpositioiden muodoista kohtaa (c):

(c) muoto, joka ilmaisee liikkumista jotakin pitkin

Esimerkki kuvastaa siis itse asiassa sen tyyppistä liikettä, jota ei kielioppien mukaan kuuluisi olla mahdollista kuvata tutkimillani adpositioilla. Tämän esimerkin perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että tämänkin tyyppinen adposition (*n*)*alde* käyttö olisi pohjoissaamessa mahdollista. Toisaalta kyseessä voi myös olla yksittäisestä kielenkäyttäjistä johtuva poikkeuksellinen muoto.

5.3 Erityistyytit

Pohjoissaamessa adposition täydennys on tyypillisesti genetiivi-akkusatiivi (Valijärvi & Kahn 2017: 213). Näin on myös tutkimusaineistoni perusteella suurimmassa osassa tapauksia. Aineistossa on tähän kuitenkin poikkeuksia, kuten esimerkki (30) osoittaa:

- (30) Dálki ja dálkkádaga geažil
Sää.SG.NOM ja ilmasto. SG.NOM vuoksi
ii boade leat
V.NEG.IND.PRS.3SG tulla.IND.PRT.CONNEG olla.INF
ruvkedoaibma eatnan nalde eará
kaivostoiminta.SG.NOM maa.SG.NOM päällä muu/eri
go geasi áigge.
kuin kesä.SG.GEN/ACC aikaan.
”Sään ja ilmaston vuoksi kaivostoimintaa ei tule olla maan päällä muulloin kuin kesän aikaan.”

Yllä olevassa esimerkissä postpositiona on *nalde* 'päällä', mutta postposition täydennyksenä oleva nomini ei ole tyypilliseen tapaan genetiivi-akkusatiivissa. Sen sijaan postposition täydennys on yksikön nominatiivissa. Kyseinen substantiivi on muutenkin erikoinen, koska sillä on kolme rinnakkaista nominatiivimuotoa: *eana* ~ *eanan* ~ *eatnan* 'maa'. Aineistossani esimerkin (30) kaltainen nominatiivimuotoinen postposition täydennys ei ole ainutlaatuinen, sillä pelkästään *eana* ~ *eanan* ~ *eatnan* 'maa' löytyy täydennyksenä aineistossani yhteensä viisi kertaa: kerran postposition *nalde* ja kaksi kertaa sekä postposition *ala* että *nala* täydennyksenä.

Tämän perusteella voidaan päätellä, että postposition täydennys ei ole pohjoissaamessa aina genetiivi-akkusatiivissa, vaikka se onkin kielessä adpositioiden tyypillinen täydennys. Aineistosta voidaan myös huomata, että substantiivi ei selitä ilmiötä. Esimerkki (31) nimittäin todistaa, että *eana* ~ *eanan* ~ *eatnan* 'maa' esiintyy aineistossani myös odotetun kaltaisesti genetiivi-akkusatiivimuotoisena postposition täydennyksenä.

(31)	-- bázahusaid	rádjansadji	gal	boahdá
	-- jääne.PL.GEN/ACC	rajapaikka.SG.NOM	kyllä	tulla.IND.PRS.3SG
	eatnan	nala - -		
	maa.SG.GEN/ACC	päälle - -		
	'- - jäänteiden rajapaikka kyllä tulee maan päälle - -'			

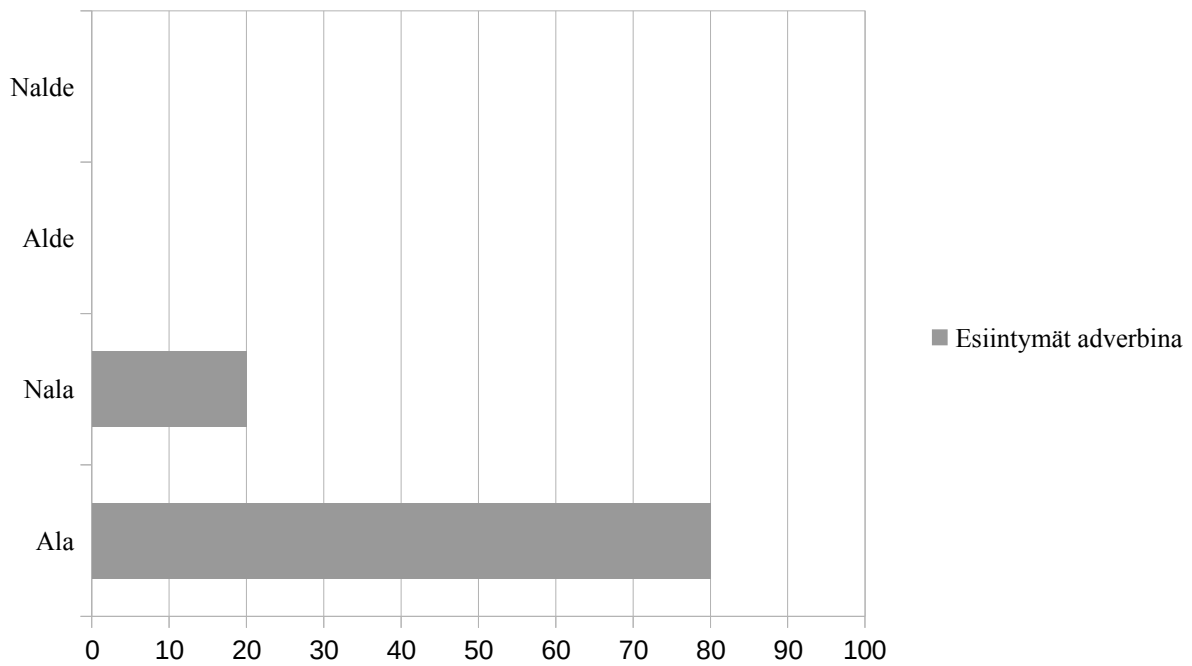
Tutkimusaineistoni perusteella ei voi varmasti sanoa, että odotusten vastainen adposition täydennys liittyisi tiettyyn adposition tai sen täydennyksenä olevaan sanaan, sillä esimerkkilauseet (30) ja (31) puhuvat sitä vastaan. Niiden perusteella nominatiivimuotoisen täydennyksen valikoituminen adposition yhteyteen vaikuttaisikin olevan melko satunnaista – mahdollisesti kielenkäyttäjistä riippuvaa.

6 (*N*)ala ja (*n*)alde adverbina lauseyhteydessä

Tarkastelen tässä luvussa (*n*)ala ja (*n*)alde esiintymistä lauseyhteydessä liikeverbien *boahtit* ja *mannat* kanssa adverbina. Tavoitteenani on vastata kysymykseen siitä, voiko (*n*)ala ja (*n*)alde ylipäänsä esiintyä adverbina, ja millaisissa tapauksissa näin on. Pyrin siis tässä luvussa vastaamaan viimeisimpään tutkimuskysymykseeni:

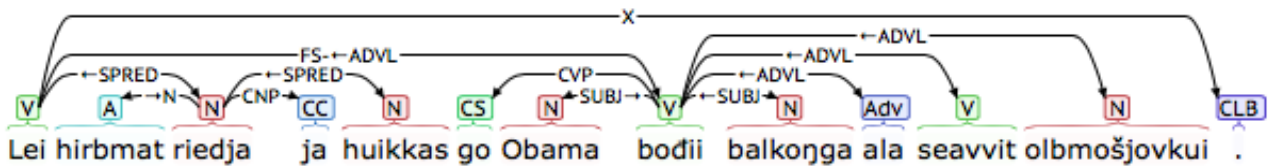
5. Esiintyykö (*n*)ala/(*n*)alde verbien yhteydessä myös adverbina?

Tutkin myös sitä, onko tulosijaisen (*n*)ala ja olo- tai erosijaisuutta kuvaavan (*n*)alde välillä eroja. Luvussa 3.2 kävi jo ilmi, että aineistossa ei ole yhtään esiintymiä olo- tai erosijaisuudesta; tulosijaisuudesta taas on muutamia esiintymiä. Kaavioon 2 on kerättyinä näiden prosentuaaliset esiintymät adverbina aineistossa:

Kaavio 2. (N)ala ja (n)alde prosentuaaliset esiintymät adverbina.

Yllä olevasta kaaviosta voidaan nähdä, että kaikki tulokset ovat tulosijaisia, ja lisäksi niistä selkeästi suurin osa on vokaalialkuisen variantin *ala* esiintymiä. Pidän odotuksenmukaisena sitä, että vokaalialkuinen variantti on selvästi yleisempi, kuten hypoteesini on alusta alkaen ollut tutkimieni adpositioiden kanssa. Luvussa 3.2 esitellyissä esimerkeissä (15) ja (16) adverbien edellä on nominatiivimuotoinen substantiivi ([*balkonga ala*] 'parvekkeelle' ja [*trahppa nala*] 'portaille'). Esimerkeissä (15) ja (16) muodostavat adverbit *ala* ja *nala* toimivat lauseessa verbin adverbialina kuvan (6) mukaisesti:

Kuva 6. Adverbien *ala* dependenssipuu SIKORin mukaan.

Kuvassa (6) on SIKORista otettu dependenssipuu, joka kuvaa esimerkkilauseen (15) lauserakennetta. Kuvasta nähdään, että *ala* on adverbi (”Adv”), ja se toimii lauseessa verbin adverbialina (”ADVL”). Lisäksi huomioitavaa on se, että adverbien edellä oleva substantiivi (tässä: *balkoŋga*) määrittää myös verbiä. Alla oleva esimerkki (32) eroaa edellä mainituista siten, että adverbien *ala* edellä on substantiivin sijaan toinen adverbi:

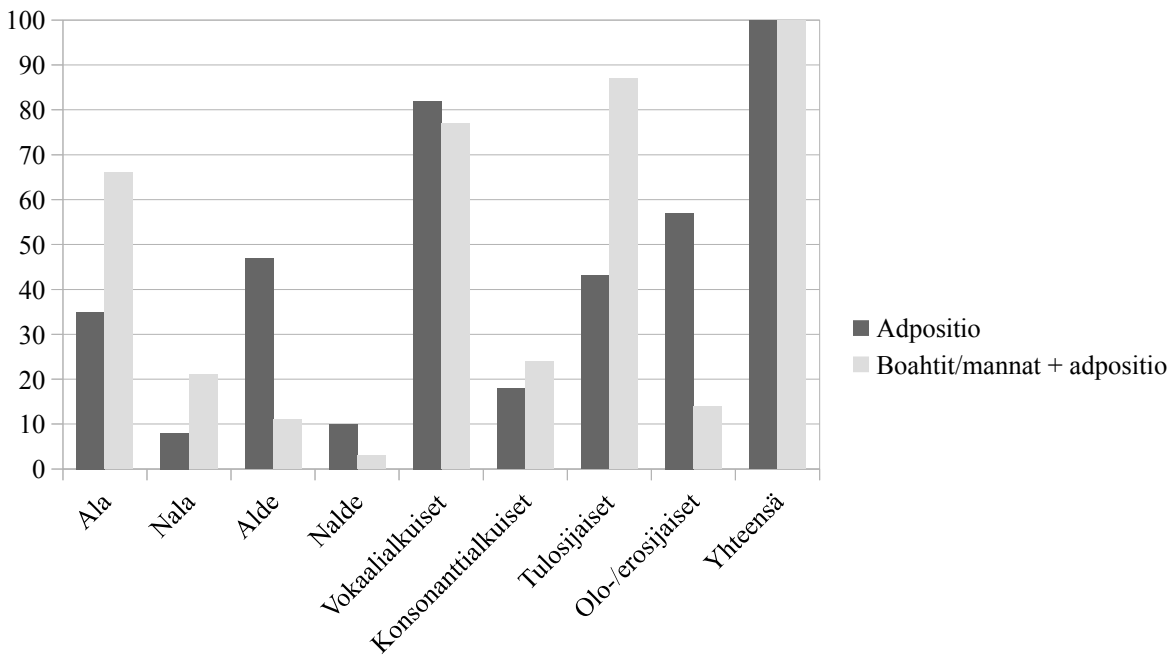
(32)   - - maŋŋečuovggat   bohtet   automáhtalaččat
                  takavalot.PL.NOM   tulla.IND.PRS.3PL   automaattinen.ADV
                  ala   ovdamearkka_dihte   go   vuodjá
                  päälle   esimerkiksi   kun   ajaa.IND.PRS.3SG
                  tunelli.
                  tunneli.SG.ILL
                  '- - takavalot menevät automaattisesti päälle esimerkiksi, kun ajaa tunneliin.'

Esimerkin (32) adverbi *ala* toimii kuitenkin myös lauseessa verbin adverbialina, kuten sen edellä oleva adverbi *automáhtalaččat*. Nämä esimerkit kuvastavat aineistoni otantaa muutenkin; kaikissa tapauksissa adverbi *ala* tai *nala* toimivat lauseessa verbin adverbialina. Vaikuttaisi siis siltä, että *ala* tai *nala* esiintyessä lauseessa adverbina sillä on taipumusta toimia verbin adverbialina.

Esiintymiä on aineistossa kuitenkin niin vähän, että kattavia johtopäätöksiä (*n)ala* tai (*n)alde* käytöstä adverbina ei voida tehdä. Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat sen, että ainakin tulosijaisen (*n)ala* kanssa käyttö adverbina on mahdollista. Tutkimuksen ulkopuolelle jää lopullinen vastaus siitä, voiko myös olo- tai erosijainen (*n)alde* esiintyä adverbina vai pelkästään adpositiona.

7 Johtopäätökset

Tutkimukseni tavoitteena oli analysoida adpositioita (*n*)*ala* 'päälle' ja (*n*)*alde* 'päällä, päältä'. Tarkastelin ensinnäkin sitä, mikä on vokaali- ja konsonanttilaisten varianttien suhde. Tutkimusaineistoni ja sen analyysin perusteella voidaan todeta, että hypoteesini mukaisesti vokaalialkuiset variantit ovat pohjoissaamassa huomattavasti yleisempiä kuin niiden vastaavat konsonanttilaiset variantit. Alla olevasta kaaviosta 3 nähdään, että vokaalialkuinen variantti on konsonanttilaista varianttia yleisempi sekä ilman kontekstia että yhdessä tutkittavien liikeverbien kanssa. Kaavioon on kerätty adpositioiden suhteellisia esiintymistiheyksiä tutkielman eri näkökulmissa pois lukien esiintymät adverbeina liikeverbien yhteydessä.

Kaavio 3. Adpositioiden suhteelliset esiintymistiheydet tutkittavissa yhteyksissä.

Toiseksi pyrin vastaamaan kysymykseen siitä, ovatko tulosijaiset adpositiot yleisempiä kuin olo- tai erosijaiset. Tähän kysymykseen ei löytynyt aineistostani kovinkaan merkittävää eroa; tulosijaiset adpositiot muodostivat aineistosta 43,1%, ja vastaavasti olo- ja erosijaiset adpositiot 56,9%, kun tarkastellaan adpositioita ilman kontekstia. Tämän perusteella voidaan siis varovasti sanoa, että olo- tai erosijaiset adpositiot vaikuttaisivat olevan pohjoissaamessa hieman yleisempiä. Lopullista vastausta varten vaadittaisiin kuitenkin laajempaa tutkimusta adpositioiden käytöstä.

Sen sijaan verrattaessa *(n)ala* ja *(n)alde* esiintymistä liikeverbien yhteydessä huomataan, että tulosijaiset esiintymät kattavat huomattavan enemmistön otannasta – jopa 86,8%. Tämä saattaa selittyä liikeverbien valinnalla, kuten luvussa 5 on jo mainittu. Aineiston pohjalta voidaan kuitenkin päätellä, että molemmat adpositiot ovat pohjoissaamen kielessä yhtä lailla aktiivisessa käytössä.

Analysoin tutkimuksessani myös sitä, miten tutkimani adpositiot käyttäytyvät yhdessä liikeverbien kanssa. Tätä tutkimusta varten liikeverbeistä valikoitui kaksi – *mannat* 'mennä' ja *boahtit* 'tulla' – jotka ovat hyvin yleisiä kielessä esiintyviä verbejä. Kyseisten liikeverbien yhteydessä löytyi odotuksenmukaisten tulosten lisäksi myös jonkin verran epäodotuksenmukaisia tuloksia, joissa täydennys ei olekaan pohjoissaamelle tyypillisessä genetiivi-akkusatiivissa. Näitä tapauksia on esitelty luvussa 5.3. Tämän perusteella voidaankin siis todeta, että tähänkin sääntöön adposition täydennyksen määrämuotoisuudesta on pohjoissaamessa poikkeuksia. Tutkimusaineistoni perusteella ei voida tehdä varmoja johtopäätöksiä siitä, milloin poikkeuksia tapahtuu, mutta on mahdollista, että erot ovat kielenkäyttäjistä riippuvaisia.

Viimeisimpänä tutkin *(n)ala* ja *(n)alde* esiintymistä liikeverbien *boahtit* ja *mannat* kanssa adverbina. Tutkimusaineistoni otannasta muodostui hyvin pieni yhteensä 20 esiintymällä, joista kaikki olivat tulosijaisia variantteja. Tämän otannan perusteella ei voida tehdä kovin varmoja johtopäätöksiä, vaan vaadittaisiin laajempia lisätutkimuksia, jotta tuloksista voitaisiin olla varmoja. Alustavasti voidaan kuitenkin sanoa, että tulosten perusteella tulosijainen *(n)ala* voi esiintyä myös adverbina, ja tällöin se vaikuttaisi toimivan verbin adverbialina. Lisäksi tämän tutkimuksen perusteella vaikuttaisi siltä, että olo- tai erosijainen *(n)alde* on käytössä vain adpositiona, mutta laajemmassa aineistossa tämäkin voi osoittautua vääräksi.

Tämä tutkimus vastaa moniin kysymyksiin pohjoissaamen adpositioista *(n)ala* ja *(n)alde*, mutta se herättää myös monia jatkokysymyksiä. Tulevaisuudessa olisi mielenkiintoista esimerkiksi syventyä epäodotuksenmukaisiin adposition täydennyksiin, ja tarkastella, voidaanko niistä löytää joitain

yhteisiä sääntöjä. Lisäksi kyseisten adpositioiden kohdalla kaivataan lisätutkimusta, jotta voidaan vastata kysymykseen siitä, esiintyvätkö ne aktiivisesti pohjoissaamen kielessä liikeverbien yhteydessä myös adverbeina vai aina adpositioina.

Luvussa 5.3 esitellyt erityistyyppit sekä luvussa 5.2.2 esiin noussut poikkeuksellinen ilmaisu *šilju nalde* 'maata pitkin' (ks. esimerkki (27)) kaipaavat myös vielä tarkempaa sekä laajempaa tutkimusta. Näihin kysymyksiin ei tämän tutkimuksen puitteissa ollut mahdollista perehtyä kovin syvällisesti johtuen sekä tutkielman pituuden rajoituksista että valitusta näkökulmasta. Jatkossa voisikin olla mielenkiintoista tutkia, käytetäänkö esimerkin (27) mukaista jotakin pitkin liikkuvaa kuvaavaa muotoa adpositiosta *(n)ala* ja/tai *(n)alde* pohjoissaamen kielessä laajemmin, vai oliko kyseessä vain yksittäinen poikkeustapaus.

Tämä tutkimus on myös keskittynyt kirjoitetun kielen analysoimiseen. Käytetystä aineistosta johtuen on tutkimuksen ulkopuolelle rajautunut puhutun kielen muodot. Tutkimus puhutun kielen adpositioiden *(n)ala* ja *(n)alde* käytöstä olisi myös tärkeää, sillä kielenkäyttö puhuttuna on hyvin keskeinen osa elävän kielen käyttöä, ja yleensä se varioi täysin eri tavoin kuin kirjoitettu kieli. Puhutun kielen tärkeydestä kertoo myös esimerkki (19) luvussa 4: *Sámedikkis Máttá-Sápmái lea hirbmat stuora gaska* 'On hyvä, kun eteläsaame tulee paperille, mutta kieltähän täytyy myös päästä puhumaan'. Tähän viitaten kirjoitetun kielen tutkiminen on tärkeää, mutta lisäksi puhuttua kieltä olisi suotavaa tutkia.

Aineisto

SIKOR. UiT Norjan arktisen yliopiston ja Norjan Saamelaiskäräjien tekstikokoelma, Versio 06.11.2018, URL: <http://gtweb.uit.no/korp/>

Lähteet

- ADLER, ELNA 2000: *Vadja keele sõnaraamat 4*. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut.
- BARTENS, RAIJA 1978: *Synteettiset ja analyttiset rakenteet lapin paikanilmauksissa*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 166. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- FERNANDEZ-VEST, JOCELYNE 1997: *Sami: An Introduction to the Language and Culture*. Helsinki: Finn Lectura.
- GRÜNTAL, RIHO 2003: *Finnic adpositions and cases in change*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 244. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- HAGÈGE, CLAUDE 2010: *Adpositions*. Oxford Studies in Typology and Linguistic Theory. Oxford: Oxford University Press.
- HAKULINEN, LAURI 1979: *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. Helsinki: Otava.
- JANDA, LAURA A. 2013: *Cognitive linguistics: the quantitative turn*. Berlin: Walter de Gruyter.
- JANHUNEN, JUHA 1998: Samoyedic. – Daniel Abondo (toim.), *The Uralic languages*. London: Routledge.
- KORHONEN, MIKKO 1981: *Johdatus lapin kielen historiaan*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- KULONEN, ULLA-MAIJA 1996: *Sanojen alkuperä ja sen selittäminen. Etymologista leksikografiaa.* Suomi 181. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KULONEN, ULLA-MAIJA 2002: Kielitiede ja Suomen väestön juuret. – Riho Grünthal (toim.), *Ennen, muinoin. Miten menneisyyttämme tutkitaan.* Tietolipas 180 s.102–116. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- NICKEL, KLAUS PETER & SAMMALLAHTI, PEKKA 2011: *Nordsamisk grammatikk.* Karasjok: Davvi Girji AS.
- NIELSEN, KONRAD 1979: *Lærebok i lappisk (samisk): 1. Grammatikk: lydlære, formlære, orddannelseslære og syntaks samt tillegg.* Oslo: Universitetsforlaget.
- Saamelaiskulttuurin ensyklopedia: *Kantasaame.* Kulonen, Ulla-Maija 2014. <https://saamelaisensyklopedia.fi/wiki/Kantasaame> (22.10.2020).
- SAMMALLAHTI, PEKKA 1998: *The Saami Languages. An Introduction.* Karasjok: Davvi Girji AS.
- SAMMALLAHTI, PEKKA 2002: Saamelaisten juuret. Riho Grünthal (toim.), *Ennen, muinoin. Miten menneisyyttämme tutkitaan.* Tietolipas 180 s.159–173. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SSA = *Suomen sanojen alkuperä. Etymologinen sanakirja. 3 R–Ö.* Päätoimittaja Ulla-Maija Kulonen. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2012.
- TĚŠITELOVÁ, MARIE 1992: *Quantitative linguistics.* Linguistic & literary studies in eastern europe. Volume 37. Amsterdam: John Benjamin.
- VALIJÄRVI, RIITTA-LIISA & KAHN, LILY 2017: *North Sámi: an Essential Grammar.* London: Routledge.
- VISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2008: *Iso suomen kielioppi.* Helsinki: Suomalaisen

Kirjallisuuden Seura. <http://scripta.kotus.fi/visk> (16.5.2019).

WILBUR, JOSHUA 2014: *A Grammar of Pite Saami*. Studies in Diversity Linguistics. 5. Berlin:
Language Science Press.

Liite 1: Glossauksessa käytetyt lyhenteet

1PL	Monikon 1. persoona
2PL	Monikon 2. persoona
3PL	Monikon 3. persoona
1SG	Yksikön 1. persoona
2SG	Yksikön 2. persoona
3SG	Yksikön 3. persoona
ATTR	Adjektiivin attribuutti
COMP	Komparatiivi
COND	Konditionaali
CONNEG	Konnegatiivi
ENCL	Enkliittinen partikkeli
ESS	Essiivi
GEN/ACC	Genetiivi-akkusatiivi
ILL	Illatiivi
IND	Indikatiivi
INF	Infinitiivi
IMPRT	Imperatiivi
LOC	Lokatiivi
NOM	Nominatiivi
PL	Monikko
PRF.PRC	Partisiipin perfekti
PROP	Erisnimi
PRS	Preesens
PRT	Preteriti

PX	Possessiivisuffiksi
SG	Yksikkö
SUPERL	Superlatiivi
V.NEG	Kieltoverbi